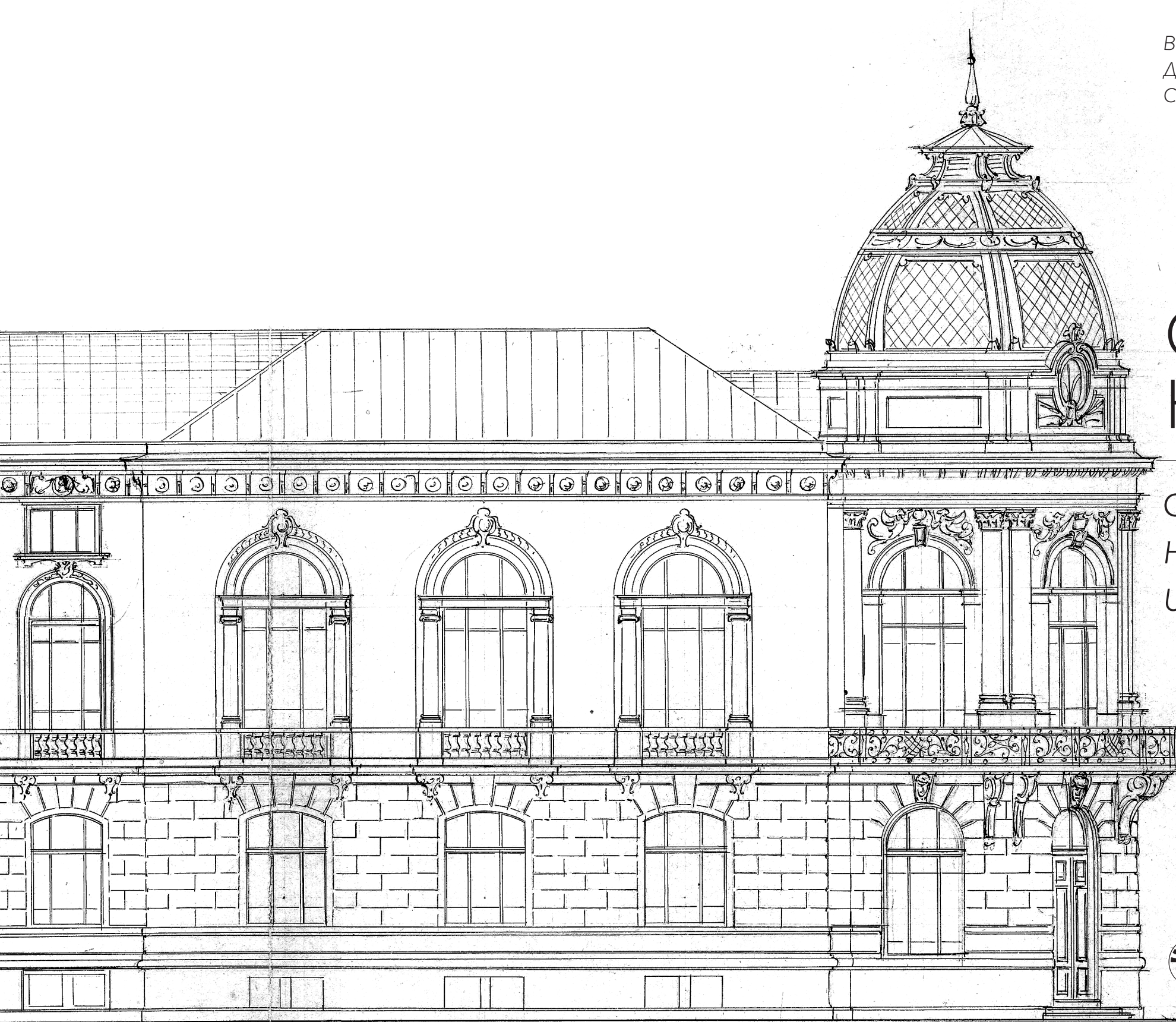

Веселина Пеневска
Димитрина Попова
Стела Ташева

СГРАДАТА НА БАН

символ
на знание
и духовност

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

Веселина Пеневска
Димитрина Попова
Стела Ташева

СГРАДАТА НА БАН

символ
на знание
и духовност

Изданието се посвещава
на 150-годишнината
на Българската академия на науките

Тази книга излиза с подкрепата на:

**Под редакцията
на чл.-кор. Васил Николов**

Ръководител на авторския екип
проф. арх. Малвина Русева

На корицата: Фасада на сградата
на БАН по бул. „Цар Освободител“ от
проекта на арх. Петко Момчилов.

- © Веселина Кинова Пеневска, Димитрина Маринова Попова,
Стела Борисова Ташева, автори, 2019
© Анатоли Веселинов Михайлов, фотограф, 2019
© София Любомирова Попйорданова, корица
и художествено оформление, 2019
© Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2019

ISBN 978-954-322-991-8

150-годишнината от основаването на Българската академия на науките е подходящ повод да обърнем поглед назад към нейната история и да открием явления и факти, които биха били любопитни за по-широк кръг хора. Бихме могли да изберем редица теми, които, ако бъдат разказани интересно, ще провокират любопитството на многобройна група любители на новата и най-новата българска история.

Започваме с историята на сградата, която е емблематична за БАН, която олицетворява най-голямата научна и духовна институция в България. Намира се в централната зона на София и поради близостта си с други символни пострройки наоколо често попада в обективите и съответно в публикации с различен характер, най-често в медиите. Въпреки това не е голям броят на тези, които знаят нещо за нейната дълга история, здраво вплетена и в историята на столицата и страната.

Имам впечатлението, че малцина проявяват интерес към историята на сградите, свидетели на исторически събития, за които иначе знаем. Явно не сме толкова любопитни да узнаем къде точно са вземани важни решения или паметни събития. Поколения от хора се сменят в историята, но големите сгради в централната част на столицата остават като активен медиатор между тях. Паметта за централната сграда на БАН е всъщност памет за развитието на архитектурата в София в края на XIX и първите десетилетия на XX век, за много политически събития от това и от по-късно време и най-вече за историята на българската наука. Ето защо благодаря на авторите на тази малка, но много интересна книга – арх. Веселина Пеневска, арх. Димитрина Попова и арх. Стела Ташева от Института за изследване на изкуствата на БАН, за усилията да представят многостранно и за широк кръг читатели символа на Академията. Сърдечно благодаря и на арх. Малвина Русева, ръководител на авторския екип, за съдържателните дискусии и логистичното съдействие.

**Чл.-кор. Васил Николов,
зам.-председател на БАН**

СЪДЪРЖАНИЕ

- 5 Предисловие
- 7 Сградата на БАН -
градеж и дух
Веселина Пеневска
- 21 Сградата на БАН -
естетика и стил
Димитрина Попова
- 41 Сградата на БАН -
история на архитектурата
и строителството
Стефа Ташева
- 61 Биографии на архитектите,
участвали в проектирането
и строителството
на сградата на БКД/БАН
- 79 Извори и литература
- 81 Приложение

Сградата на Българската академия на науките на ул. „15 ноември“ № 1 в София, разположена между пл. „Народно събрание“ и пл. „Св. Александър Невски“, е паметник на българското културно наследство от национално значение. Повече от столетие тя е свидетел на важни културни, научни и политически събития, което я превръща във важна част от историята на науката и архитектурата в България. Днес, като център на българската академична общност, в нея се помещават ръководството на БАН, общоакадемичната администрация, Централната библиотека и Научният архив.

Цялостно изследване на архитектурата на академичната сграда, превърнала се в символ на българската наука, до днес не е публикувано. Авторите на книгата - архитекти от Института за изследване на изкуствата в БАН, специалисти в различни области на теория и история на архитектурата - представят сградата от няколко перспективи. Детайлно са разгледани различните периоди на проектиране и строителство, архитектурната ѝ стилистика, историческите личности, свързани с нея. Текстът е илюстриран с документи, архитектурни скици, чертежи и снимки, съхранени в архивите на различни институции в София. Регът на статиите, публикувани в изданието, следва идеята да се представи максимално пълно и професионално този национален паметник, издигнат в центъра на столицата, като част от политическата, социалната и образователната история на България. Съвременното състояние на екстериора и интериора на сградата е показано във фотографияте, заснети през лятото на 2018 г. от фотографа Анатоли Михайлов.

В отделна част са представени накратко биографиите и портретите на архитектите, участвали в отделните етапи на проектиране и преустройство на сградата на Българската академия на науките. Водещи творци за своето време, чрез своите забележителни творби, професионализъм и научни търсения те полагат основите не само на българската архитектура в новоосвободената ни държава, но и на архитектурната наука в България. Включена е и кратка информация за автора на релефа на фронтоната над главния вход на сградата от последния етап на строителство (1927).

Използваните архиви и тематична литература са посочени в текста и са представени в края на брошурата, а бележките под линия са сведени до най-необходимото.

За да се популяризират в страната и в чужбина научните изследвания за сградата на БКД/БАН, разширените ста-

тии с пълен научен апарат ще бъдат публикувани на страниците на юбилейното издание Papers of BAS (<http://www.papersofbas.eu/>).

Във връзка с реализирането на проекта за написване на книга за сградата на БКД/БАН по случай 150 години от основаването на Българската академия на науките авторите благодарят за изпратените материали и съдействието на Научен архив на БАН; Софийска община - Направление архитектура и градоустройство; Софийска община - район Средец; Държавна агенция „Архиви“; Регионален исторически музей - София; Национален институт за недвижимо културно наследство към Министерството на културата; Съюз на архитектите в България и Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Авторите на изданието изказват своята благодарност за подкрепата на ръководството на Академията в лицето на зам.-председателя ù чл.-кор. проф. Васил Николов и неговите сътрудници, както и на ръководството на Института за изследване на изкуствата.

София, март 2019 г.

От авторите

Ако е вярно, че всяко пространство съхранява в себе си следа от хората, които са го населявали, то централната сграда на Българската академия на науките е концентрирана вселена от духовност, порив към напредък и високи идеали. В стените ѝ са отеквали стъпките на личности, чиито имена намираме днес в учебниците - и български, и чужди. Техният дух споява не само тухлите и стените - той крепи градежа на българската народност.

Няма как да се отдели историята на сградата от историята на Академията. И не само защото сградата е естествен продукт от дейността на организацията и материална среда за процесите в нея. Но и защото историческото движение и разгръщане на тази материална структура са „оптически инструмент“, през който може да се прочетат нюанси, аспекти и тенденции в генезиса и битието на Академията.

Далеч още преди да я има, родолюбиви българи лелеят идеята за българско просвещение и българска наука. Обединени от нея, емигранти от Браила, Букурещ, Галац, Цариград, Одеса, Кишинев основават през 1869 г. - когато държавата на българите все още не е възстановена - Българско книжовно дружество. Според „Устав на Българското книжовно дружество, прегледан, одобрен и приет едногласно от общото събрание, държано на 26, 27, 28 и 29 септември 1869 в Браила“ тази първа в нашата нова история общонационална институция е призвана „да стане и да бъде средоточие на българските интелегентни сили“. Чужденци също допринасят за делото - от Русия, Австрия, Чехия, Франция, Румъния, Молдова, и не само. Стотици са хората, отделили от залька си, за да стане Дружеството действителност. Сред първооснователите и дарителите откриваме както ярките имена на книжовници и общественици - Добри Войников, Любен Каравелов, Христо Ботев, Райко Жинзифов, Тодор Икономов, Найден Геров, така и тези на просветени търговци и делови люде като братята Евлоги и Христо Георгиеви. Архивите все още пазят бележка, издадена на дякона Васил Левски за неговата лепта.

Малко от щедрите дарители са бродили из коридорите на сградата, която познаваме - в онези далечни години тя още не е дори мечта. Но градежът ѝ няма как да не пази отзвук от високия дух, ентузиазма и визионерството на онези будни умове, благодарение на които той става действителност десетилетие и половина по-късно. Ако признателните потомци бяха издигнали паметник на всеки, така както братята Георгиеви са почетени в Софийския университет, фасадата на БАН нямаше да ги побере.

Сградата на площад „Народно събрание“ дължи живота си и на Марин Дринов - първия председател на Българското книжовно дружество - възрожденски книжовник, историкограф и държавник, патриарх на българската наука (фиг. 1). Неговото име носят Издателството на БАН, дузина училища и улици в цялата страна. Дължим я и на неговите съратници, членове и Настоятелството на Дружеството, сред които Васил Друмев, познат още като митрополит Климент Търновски - богослов, писател и политик, Васил Д. Стоянов - просветител и общественик, Костаки Попович - народен будител, комуто благодарните граждани на Ямбол са издигнали паметник. Представители на деловия свят непринудено се вписват в кохортата книжовници, за да дадат чрез организационния си талант и спомоществователство „на ползу роду“ силно рамо за все още крехкото Българско книжовно дружество - председателят на Настоятелството Никола Ценов - търговец, Василяки Михайлиди - banker, Стефан Берон, племенник на автора на „Рибния буквар“.

Благодарение на всички тях Българското книжовно дружество оцелява и девет години по-късно, през 1878 г., при

Фиг. 1
Марин Дринов
(1838-1906),
основател
и пръв председател
на БКД (1869-1882,
1884-1898)

променената политическа ситуация премества седището си от Браила в София, за да продължи дейността си на родна земя. Княз Александър I, политическата фигура начело на държавата, приема да бъде негов височайши покровител. Министърът на народното просвещение Константин Иречек - автор на първия академичен труд по история на България и редовен член на БКД от 1884 г., назначава Привременен управителен комитет, който да възстанови и ръководи дейността на Дружеството. Народната библиотека, Държавната печатница и Народният музей също получават начален тласък благодарение на ерудицията, настойчивостта и забележителното трудолюбие на този напредничав интелектуалец и деятел, почетен и от Алеко Константинов в безсмъртния му „Бай Ганьо“. Така нови имена, този път от кръговете на властта, се впитат в поредицата бележити личности с принос към Българската академия на науките и нейната сграда. Благосклонното отношение на властимащите обаче не отклонява Дружеството от твърдия му път на „самостоятелно и независимо учреждение“, както е обявено в чл. 2 на новия му Устав от 1884 г.

Дружеството има нужда от свой дом и през 1882 г. отправя молба към Софийското градско общинско управление да му бъде предоставен терен, на който да издигне собствена сграда. Молбата получава подкрепа от княз Александър I, който след специална аудиенция с председателя на БКД Васил Д. Стоянов разпорежда на кмета на града да направи необходимото, за да се отреди място за строеж. На 6 март 1884 г. Софийското градско управление дарява безвъзмездно терен на тогавашната улица „Цариградска“. Парцелът е предназначен специално за сграда на Дружеството и не може да бъде използван за други цели или продаван.

Централната сграда на Българската академия на науките - такава, каквато я познаваме днес - вече може да се роди. Строежът се обсъжда на първото след Освобождението Главно събрание на Дружеството, открито тържествено на 29 юли 1884 г. в присъствието на княза, министри и висши чиновници. Инициативата е подкрепена от всички участници. Следващото лято започва подготовка за строителството под ръководството на специално създадена комисия.

Плеяда видни архитекти добавят от този момент нататък творческата си аура към тази на сградата. Първоначално да предложи свой проект е поканен виенският архитект от български произход Константин Йованович, който подготвя чертежи и изчисления за стойността на

строителството. По-късно Дружеството се преориентира към друг архитект - Якоб (Херман) Хайнрих Майер, швейцарец, пристигнал в България след Освобождението. Той е известен още и с проектите си за Българската национална банка (1889) и мавзолея на Александър Батенберг в София, павилионите на Първото българско изложение в Пловдив (1891), двореца в Евксиноград, за банки в Пловдив, Варна и Русе. През 1890 г. Управителният съвет на Дружеството одобрява проекта на Якоб Майер и Теодор Хюнервагел. Следващите месеци са посветени на интензивни обсъждания, оценки на оферти и организационни дейности по строителството на бъдещия дружествен дом. Обмислят се дори и най-дребните детайли - мраморът за стълбището, оградата и металните решетки, графитните плочи за покрива, дърводелските дейности, обзавеждането и мебелировката.

Първата конка на сградата е направена тържествено на 5 октомври 1890 г. в присъствието на целия Управителен съвет и членове на Дружеството. В основите е вграден актът за полагане на основния камък, подписан от Управителния съвет, главния архитект Якоб Майер и предприемача Никола Дуков. Актът обвързва сградата с високите идеали на Дружеството: „Назначението на тая сграда е да бъде сборно място на всички радетели за всестранното изучаване на българския народ и на отечеството му България, за развитието на българския език и книжнина и за разработването и разпространението у нас на науките изобщо; да бъде веществен белег на оная нравствена мощ, каквато представляват просвещението и книжнината на един народ“ (Периодическо списание, 1890, 35, 799-800). В основите е положен заедно с акта и пълният списък на всички редовни, спомагателни, дописни и почетни членове на Дружеството - над 520 души. Символично приношение, с което всеки от тях декларира ангажираността си с голямото дело за всебългарска наука - и обвързва завинаги името си с градежа и гушата на сградата.

Първият етап на строителството - двата етажа на днешния ъглов блок - приключва в края на 1892 г. (фиг. 2). Дружеството обаче не може да се настани в новия си дом, тъй като стойността му надхвърля предвидената сума, което налага да се тегли заем от Народната банка, изплащан дълго време. Сградата е дадена под наем на Министерството на външните работи и изповеданията (МВНРИ) за неопределен срок - така тя се оказва по шекспировски „слуга на двама господари“ чак до 1944 г.

Фиг. 2
Сградата
на Българското
книжовно
дружество
в София в края
на XIX в.

Кабинетите с панорамен поглед към площада и парламента стават за следващите 50 години негласни свидетели на политическите умения на близо 20 министри на външните работи и изповеданията от различни партии и правителства. Първият външен министър, пристъпил прага на сградата, е юристът Димитър Греков от правителството на Стефан Стамболов (от 1890 до 1894 г.) - редовен член на Българското книжовно дружество от 1884 г. Последвалият го Григор Начович (1894-1896) участва в преговорите и подписването на българо-турското споразумение от 1904 г., благодарение на което могат да се върнат по домовете си над 15 000 българи от Македония и Одринско, избягали след потушаването на Илинденско-Преображенското въстание. Заема мястото му Тодор Иванчов, успоредно и министър-председател (1899-1900), публикувал преди това като министър на народното просвещение първия официален правопис на българския език. Наследеният го Стоян Данев съвместява задграничните дела с креслото на министър-председател в три правителства (1901-1903), а през 1913 г. отново като външен министър ръководи българската делегация, подписала Лондонския мирен договор, сложил край на Балканската война. С минало на бойното поле са неговият наследник - генерал Рачо Петров (за месец в 1901 и през 1903-1906 г.), както и генерал-лейтенант Стефан Пап-

риков, външен министър от 1908 до 1910 г. Димитър Станчов, юрист с диплома от Виенския университет, оглавява Външното министерство в правителствата на Димитър Петков и Петър Гудев (1906-1908), след което е и посланик в няколко европейски държави, но е отстранен от служба, тъй като се противопоставя на включването на България в Първата световна война.

Междувременно още един архитект, този път българин - Петко Момчилов, се присъединява към галерията знаменити творци, възплътили творческото си кредо в сградата. Негово дело са някои от най-емблематичните сгради на София - Централната минерална баня, църквата „Свети Седмочисленици“, Синогалната палата, доскорошният Нотариат, Александровска болница, както и Митрополията и Девическата гимназия (днес Археологически музей) във Варна. Като главен архитект в Министерството на обществените сгради, пътищата и съобщенията той е избран от Управителния съвет на Българското книжовно дружество да представлява интересите му при оценката на щетите след пожар през декември 1900 г. По-късно става и автор на проекта за разширението на сградата с две нови крила по искане на МВНРИ, което има нужда от допълнителни помещения.

Далеч от сградата си, Българското книжовно дружество продължава да трупа научен потенциал и академична продукция. Наименованието „дружество“ започва да му отеснява и идеята да бъде преобразувано в академия - издигната за първи път от юриста Антон Каблешков на Годишното събрание през януари 1907 г. - печели привърженици. Тя се осъществява благодарение на алтруистичния акт на председателя на Дружеството Иван Евстратиев Гешов, който, за да направи от Дружеството самостоятелно учреждение с достатъчни средства и да може да функционира като същинска свободна академия, финансово независима от самото си раждане, изплаща през 1908 г. с лични средства ипотечния заем от 120 000 лв., употребен за строителството на сградата.

В началото на 1911 г. Българската академия на науките става действителност. Новият ѝ Устав, приет същата година, отново потвърждава, че „Академията е самостоятелно и независимо научно учреждение, има за цел да развива и разпространява науките и изкуствата, особено с оглед към българите и българските земи, българския език и българската книжнина“. Според първия Закон за БАН от 1912 г. „Академията се намира под високото покровителство на Негово

Фиг. 3
Цар Фердинанд,
ген. Данаил
Николаев
и български
офицери
пред главния вход
на академичната
сграда

Величество Царя на българите“. Както и по времето на княз Александър I, представители на висшата власт обвързват името си с българската наука (фиг. 3).

Иван Евстратиев Гешов остава председател на БАН до кончината си през 1924 г. (фиг. 4). Заедно с 13-те години начело на Българското книжовно дружество преди това той е човекът, държал най-дълго кормилото на водещата научна институция в България. Като директор (1883-1886) на Българската народна банка - първата емисия български левове носи неговия подпис - Гешов продължава традицията в БКД учени и делови люде да обединяват усилия в името на науката. Макар и сред най-богатите хора в държавата, той предупреждава синовете си, учещи в чужбина, да не дават пример за разкош, тъй като България е бедна и разпъната на кръст. Самият той като студент във Великобритания печели конкурс по английски правопис, за което е поканен на чай от кралицата. Гешов движи не само разширението на сградата на Книжовното дружество, но и - като универсален наследник и изпълнител на завещанието на Евлоги Георгиев - строежа на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Гешов се оказва първият председател на Академията, обитавал нейната сграда на пл. „Народно събрание“ - но не в качеството си на глава на институцията, а като министър на външните работи (1911-1913), съвместявайки този

Фиг. 4
Иван
Евстратиев Гешов,
дългогодишен
председател
на БКД и БАН
(1898-1924)

пост с поста на министър-председател. Успява да съчетае научната и управленската си дейност, следвайки веруюта, че „най-добрата гаранция за доброто управление е един просветен народ“.

След Гешов серия държавници, също като него стоящи не само начело на чуждестранните ни дела, но и на изпълнителната власт, свързват политическата си дейност със сградата на БАН: Александър Малинов - три пъти министър-председател и три пъти министър на външните работи (1910-1911, 1918, 1931), Васил Радославов, два пъти министър-председател - след абдикирането на Александър I (1886-1887) и по време на Първата световна война, когато успоредно е и министър на външните работи (1913-1918), Теодор Теодоров (1918-1919) - подал оставка, отказвайки да подпише Ньойския договор, Александър Стамболийски (1920-1923) - намесил се в подкрепа на БАН, когато в правителствените кръгове се заражда намерението да бъдат отчуждени сградата и парцелът ѝ. От сградата на БАН ве-

роятно тръгва след Първата световна война към Лондон първата българка дипломат - Надежда Станчова, назначена за легационен секретар, която вестник „Глазгоу Херълд“ обявява за първата жена дипломат в света.

По-късно през годините, министерските кабинети на външните работи и изповеданията в сградата на БАН посрещат Христо Калфов (1923-1926), Атанас Буров (1926-1931) - министър в трите правителства на Андрей Ляпчев, Никола Мушанов - министър и министър-председател (1931-1934) и Кимон Георгиев (май 1934 и 1946-1947), ключови фигури в политическия живот на България.

През всички тези години, макар и далеч от дома си, Българската академия на науките се разраства и необходимостта от повече пространство за дейностите ѝ става все по-отчетлива. Това налага да се построи нова сграда като продължение на съществуващата в свободната част на терена. С тази нелека задача се заема Любомир Милетич - езиковед, етнограф и историк, член на БКД от 1898 г. (фиг. 5). Наследил председателското място на Академията след Иван Гешов и също като него защитник на българската национална кауза, Милетич проповядва веруюто, че „България може само с издигане на своята наука и култура да заеме видното място в света, които по история и по доказаната културоспособност на народа ни по право се пада“ (Милетич, 1928).

Идеята за нова сграда датира от юни 1924 г., но решението да се започне строителство е взето на Извънредното общо събрание на БАН година по-късно - на 30 юни 1925 г. Основният камък на новата сграда е положен на 27 май 1926 г. През 1927 г. тя вече е завършена, а през юни 1928 г. отваря гостоприемно врати за Годишното общо събрание на БАН. Сградата е тържествено осветена на 14 май 1929 г. по време на официалното отпразнуване на 50-годишнината от Освобождението и 1000-годишнината от епохата на Симеон Велики. Както и по времето на княз Александър I, представители на висшата власт обвързват името си с българската наука - Академията е по Устава си „под високото покровителство на Негово Величество Царя на българите“ и царската фамилия присъства на тържеството.

Още двама бележити български архитекти - Сава Овчаров и Йордан Йорданов - вплитат творческата си съдба в тази на Академията. На архитектурния конкурс за новата сграда те печелят като колектив две награди - първа и трета. За реализация е избран първопремираният проект. И те, също като арх. Петко Момчилов, са гали на България някои

Фиг. 5
Любомир Милетич
(1863-1937), пред-
седател на БАН
(1926-1937)

от най-добрите и архитектурни паметници - Културния дом на правниците на улица „Пиротска“ и Учителската каса на площад „Славейков“ в София, днешния Биологически факултет на Софийския университет, Пощенската палата в Пловдив, Търговско-индустриалната камара в Бургас, Общинския дом в Сливен.

Интегрирайки елегантно съществуващото крило в новата композиция, Овчаров и Йорданов превръщат сградата на БАН в хармоничен архитектурен ансамбъл, запазен и до днес въпреки разрушенията от бомбардировките през Втората световна война.

За пореден път, както през изминалите близо пет десетилетия от основаването на Българското книжовно дружество, жертвоготовността на академиците в името на голямото дело дава живот на новата сграда. За да покрие сумата за строителството, БАН има нужда от допълнителни средства. Осигурява ги безпрецедентният акт на 22-ма нейни членове, които поемат риска да теглят личен

кредит от БНБ в размер на 3 млн. лв., като ипотекират имуществото си, за да гарантират необходимия заем. Сред тях са Любомир Милетич (председател), Васил Златарски (подпредседател), Иван Шишманов (председател на Историко-филологическия клон), Стефан С. Бобчев (председател на Философско-обществения клон), Сава Мирков (председател на Природо-математическия клон), Андрей Тошев, Александър Цанков, Богомил Берон, Георги Данаилов, Димитър Мишайков, Иван Урумов, Йосиф Фагенхехт, Стефан Ватев, Стефан Данаджиев, Тодор Влайков. Министър-председателят Андрей Ляпчев и министърът на народното просвещение Никола Найденов съдействат за отпускането на заема, което може би допринесе за експедитивността и благосклонността на държавната администрация при решаването на казуса.

Новата сграда осигурява условия да се създаде съвременен и удобен библиотечен блок с книгохранилище, помещение за периодичните издания, работни стаи за академичите и библиотекарите. Започва интензивна работа по съставянето на каталози и картотеки, по сигналирането на целия библиотечен фонд. Благодарение на Стефан Панаретов, редовен член на Академията и първи български посланик в САЩ - дарил през 1935 г. на БАН всичките си пари и ценни книжа, вложени в банкови институции в България, над 2,5 млн. лв. - се открива публична читалня, носеща неговото име. Така библиотеката задоволява нуждите не само на академичните членове, но и на университетски преподаватели и студенти.

Библиотеката на БАН се разраства благодарение на свои членове и други учени, които ѝ даряват свои архиви и сбирки. Сред тях са Иван Касабов - редовен член на Българското книжовно дружество и активен деец на националноосвободителното движение (чрез Мария Касабова, 1918), Марко Балабанов - академик и първи български външен министър (1929), Феликс Каниц - автор на най-пълния и задълбочен пътеводител за историята и етнографията на българските земи от втората половина на XIX в. (чрез Жак Каниц, 1930), и Андрей Ляпчев. Библиотеката получава и парични дарения - каквото прави например фонд „Иванка Трифонова“ за закупуване на книги и речници по славянска филология. Много дружества постановяват в уставите си, че при прекратяване на дейността им техните финансови средства трябва да се прехвърлят на БАН.

Историята на строителството на централната сграда на БАН може и да е приключила, но историята на битието ѝ

продължава. Един от кабинетите ѝ с поглед към парламента отново заема личност, умела и в науката, и в управлението. Богдан Филов - археолог, основател и първи директор на Българския археологически институт, член на Академията от 1918 г. - поема председателското ѝ кресло през 1937 г. и предприема стъпки да стабилизира делата ѝ. По-късно, като министър на народното просвещение (1938-1940) и министър-председател (1940-1943), той движи създаването на законопроект за Академията и благоприятства разгръщането и напредъка ѝ.

Въздушните нападения над София в началото на 1944 г. частично разрушават централната сграда на Българската академия на науките и организационният ѝ живот е преустановен. Още един виден архитект добавя името си към поредицата майстори Майер, Момчилов, Овчаров и Йорданов - полуразрушената голяма зала е възстановена от архитект Любен Константинов, автор и на проекта за южното крило на Софийския университет.

От първата копка за бъдещия дом на Българското книжовно дружество до окончателната сграда на Българската академия на науките такава, каквато я познаваме днес, изминават близо 40 години. Историята на нейното строителство разкрива фактори и сили, движещи не само нейния градеж, но и градежа на самата Академия. Верую, идеали, родолюбие, дух, начетеност, порядъчност са думи със затихващи функции в съвременната българска лексика, но ако преди 150 години не бяха слова с мощен духовен и енергиен заряд, днес нямаше да има Българска академия на науките. Може би нямаше да има и други неща. Обявените за романтични времена от последните десетилетия на XIX в. изпращат послание до неромантичната ни епоха, кодирано в житието на сградата и в отзвук, който стените ѝ съхраняват от големите личности, направили това житие възможно.

Българското книжовно дружество получава живот благодарение на пламенните си, родолюбиви, просветени и стремящи се към познание създатели и последователи - отдали щедро мисъл, време и енергия на голямото дело, без да чакат награди и облаги. Дружеството успява да оцелее през драматичните епизоди на жизнения си път благодарение на дарителите с широки души, готови заради науката и просвещението народно да жертват някои от удобствата на битието. Като никому неизвестния А. Цветанов, търговец от далечния Париж, който през юли 1885 г. превежда 2000 златни лв. за издигане на сградата. Като Стефан Берон,

поел лично разходите по пренасянето на архива от Браила в София през 1878 г. Като Иван Евстратиев Гешов, дарил на БАН триетажна къща в центъра на столицата. Като академиците, ипотекирали жилищата си, за да я има сградата на Академията.

Жестове, които някои съвременници, наши и техни, биха обявили за театрални или недалновидни. Да, такава ще е kalkulацията, ако ценността на едно дело се измерва с възвръщаемостта на инвестицията и размера на печалбата в проценти и бюджетни единици. И не, ако стойността на това дело се измерва с по-високи категории, недостъпни за ограничената поментност на финансовите измерители.

Просветените напредничави владетели и високоставени държавни люде декларират публично покровителството си и неизменно застават на страната на Академията – и науката – в трудни моменти. Когато е необходим терен за сграда, заеми за строителството, средства за издателска дейност, бюджет за развитие, защита срещу опитите да се отнеме законното имущество на Академията, тези хора с подкрепата си гарантират оцеляването и напредъка ѝ. Не всички властимащи в историята на Академията и сградата ѝ попадат в тази категория и резултатът е ясно обрисован от Любомир Милетич пред Общото годишно събрание от 16 юни 1929 г.: „...печалният застои в дейността на Академията се дължи и на липсата на необходимия морален контакт между представителите на висшите наши научни кръгове с представителите на държавата ... при общата стопанска криза ... не може и българската академия, когато се нуждае точно сега от мощна морална и материална подкрепа, да не се чувства угнетена, спъната в своя нормален развой...“ (Летопис на БАН, 12, 1928/1929).

В ръководството и членската маса и на Българското книжовно дружество, и на Академията, учени и люде от деловия свят не само мирно съвместно съществуват, но и с готовност и умение задружно работят, за да осъществят в онези смутни времена общата си алтруистична цел за всебългарско просветление и наука. Няма деление на мислители и деятели, на произвеждащи гуми и произвеждащи вещи. Банкери и търговци не се имат за по-равни от носителите на знанието и духа. Един от вторите, член на Книжовното дружество далеч преди първата копка на общата им сграда, изразява в поезия принципа на общия успех, в който всички те безрезервно вярват: „И всякоя възраст, класа, пол, занятие зимаше участие в това предприятие; богатий с парите, сюрмахът с трудът, момите с иглата, учений с

умът“. Стихове - и принцип - които колко ли от днешните ученици познават?

Може да гледаме на сградата на Българската академия на науките като на добра архитектура с бароков привкус, създадена от талантиливи творци. Или да опитаме да прозрем отвъд фасадата и да се вслушаме в шепота на миналото - може би ще успеем да доловим еката от гласовете на онези, вградили идеалите и делата си в нея. И да осъзнаем онова, което ни казват. Дали е просто случайност, че Стоян Михайловски, член на Българското книжовно дружество, пише през 1892 - годината, в която е завършена първата сграда на БАН - строфата, с която посрещаме всеки 24 май: „Напред! Народността не пада там, дето знанъето живей!“.

МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ

Сградата на Българската академия на науките заема ъгловия парцел на кръстовището между бул. „Цар Освободител“ и ул. „15 ноември“. Тя изпълнява основна роля във визията на площад „Народно събрание“, който е оформен като най-тържествената зала на открито в България. Според държавния церемониал на него се провежда единствено тържествената заря проверка по случай 3 март, националният празник на Република България. Площадът е заобиколен от няколко страни с красиви сгради, подредени в овална линия, а настилката от жълти павеа се е превърнала в емблема на централната градска зона на София. Три впечатляващи здания съставят ансамбъла на държавния и политически център на България (фиг. 1). Това са сградата на Народното събрание, на запад от нея е сградата на БАН, зад тях се извисява катедралата „Св. Александър Невски“. В центъра на площада композицията е завършена с изящния паметник на Цар Освободител, дело на италианския скулптор Арнолдо Цоки. Площад „Народно събрание“ прелива към друг овален площад – този около катедралата „Св. Александър Невски“, а

Фиг. 1
Площад
„Народно
събрание“
и площад
„Св. Александър
Невски“

сградата на БАН рамкира западната част на площада и осъществява прехода между парламента и катедралния храм. На изток в по-далечен план се издига силуетът на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Изградена като символ на знанието, науката и книжовността, които винаги са били в устоите на българската държавност, сградата на БАН пространствено обединява християнския храм и Народното събрание.

След Освобождението новата столица се сбогува със своя ориенталски и патриархален образ. Константин Иречек в „Княжество България“ от 1889 г. свидетелства за ентузиазма, с който българското население събаря за няколко дни минарелата, сградите и конаците на „своите бивши господари“. Пейзажът в София в периода до 90-те години на XIX в. представя столицата като „...свободна политически, но тънеща още в материален и технически хаос България“ (Гъдев, 1991). Новата визия за София е концепцията за европейски град, която включва невиджано по размерите си благоустройство и строителство. В периода 1895-1912 г. държавата следва политическа програма за европеизация на столицата чрез архитектурата. За нуждите на строителството се внасят от чужбина бетонна и профилна стомана, стъкла, порцеланова и фаянсова санитария, пирони, ламарина и други материали. Основно за София, но и за страната, през 1886 г. се доставят откън 1392 т цимент, а през 1891 г. необходимите количества са в пъти повече. Заради липсата на съществуващи цехове за строителни материали държавата стимулира чрез концесии построяването на фабрики за цимент, както и на тухларски, железарски и столарски работилници. София в края на XIX в. представлява огромна строителна площадка. Преди да се изгради политическият, икономически и културен център на страната, София привлича хора с различни професии от различни социални слоеве от цяла България. При първото преброяване на населението от 11 януари 1881 г. в София са регистрирани едва 20 501 жители и 2968 къщи. През 1900 г. броят на населението е 67 780 жители, през 1910 г. - 102 812, а през 1934 г. - 287 095 жители. Територията на София също нараства и според съвременниците „най-здравословната част на града е онази около църквата „Св. Ал. Невски“ и ул. „Московска“, парцелите там са с размери от 1000 до 2000 кв.м и са били продавани от общината на частни лица по 0,5 и 1,5 лв. на кв. метър“ (Трендафилов, 1991). В квартала „новото застрояване на улиците е ставало по утвърдения вече през 1881 г. регулационен план и общината е снабдявала с парцели всички новопреселници, придващи все повече и повече в столицата на България“ (Гъдев, 1991).

ИМОТЪТ НА БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО НА УЛ. „ЦАРИГРАДСКА“

В този динамичен за новата столица период на градоустройствени промени и строителна активност председателят на Българското книжовно дружество (БКД) Васил Д. Стоянов на 7 април 1882 г. отправя първото от поредица писма с молба към Общината да се отпуснат 4000 кв.м на ул. „Цариградска“ за построяване на сграда на Дружеството. Те остават без отговор, а по-късно от кметството предлагат друго място, по-малко по площ, на ул. „Московска“, което Стоянов не приема. Същевременно се сформира Държавен съвет, в който влизат Васил Д. Стоянов, както и друг член на БКД - Марин Дринов, които по-всяка вероятност оказват политическо влияние върху Столичната община, и молбата е удовлетворена (Христова, 1999). През 1883 г. кметът Сукнаров отпуска на БКД безвъзмездно 4600 кв.м дворно място на ул. „Цариградска“, а Държавният съвет утвърждава акта на Общината. Софийското градско общинско управление на 6 март 1884 г. отпуска на Българското книжовно дружество безвъзмездно парцел за построяване на сграда, която да се разположи в най-търсения и скъп район.

След няколко години, когато теренът е все още празен, Министерство на образованието заявява желанието си да придобие същия имот за изграждане на музей и библиотека. Това подтиква управителите на Българското книжовно дружество да ускорят намирането на архитект, изготвянето на проект за сграда на БКД и нейното построяване.

ЗА СЕРДИКА И СОФИЯ

Развитието на науката и културата в София, както и в българската държава, е ставало в тясна връзка с политико-общественото и икономическото развитие на българския народ. След като София е обявена за столица на България, следва продължителен процес, в който градът се изгражда като политически и икономически център, в който се съсредоточават научният и културният живот на държавата. В края на XIX в. български и чужди архитекти превръщат София във форум за архитектурни влияния от най-различен генезис. Това явление в архитектурата се нарича еkleктика и е характерно както за Балканите, така и за Европа и САЩ от средата до края на XIX в. Според определението на Любинка Стоилова в „Българска енциклопедия А-Я“ (2003) то се отличава със „свободни ком-

бинации и имитации на форми от всички исторически епохи; пищни парадни декорации; подчертана пластичност; силуетни контрасти“. В архитектурните проекти и реализации в София се пресичат стилове, направления и влияния, които се пренасят върху терена на римска Сердика. Величието на Античността не е изчезвало никога напълно от паметта на мястото на съвременния град. Руините на античния и средновековния град, оцелели след хилядолетия обсади, нашествия и разрушения, са основен фактор за софийската идентичност като древен град, възникнал в европейската цивилизация на античния свят. Градската антична култура, средновековните крепостни стени и църкви се вписват в силуета и пространствата на софийските улици и площади, като по този начин придават на съвременния град уникална атмосфера, съхраняваща архитектурни ансамбли с висока историческа, архитектурна и художествена стойност. Пример, илюстриращ тази симбиоза между култури, стилове и архитектурни влияния, са ансамбълът от три религиозни храма в центъра на София - църквата „Св. Неделя“, синагогата и джамията Баня баши; византийските куполи на Минералната баня и руското влияние в архитектурата на „Св. Александър Невски“.

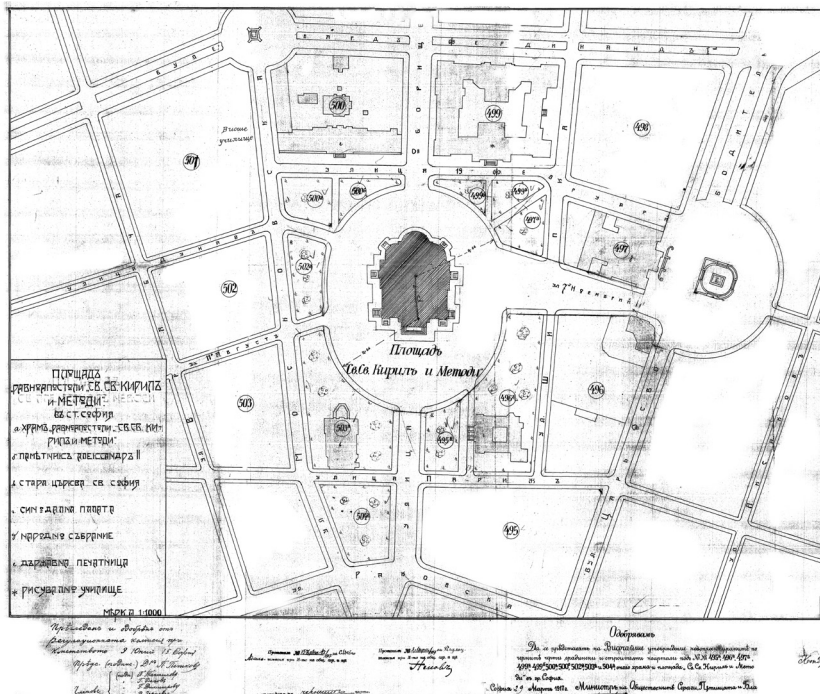
Обръщането назад с носталгия и използването на архитектурни стилове, характерни за отминали епохи, се отричат от редица архитекти в началото на ХХ в. заради зараждащия се модернизъм. Използваните архитектурни елементи от миналото в сградата на БАН трябва да се тълкуват от гледна точка на техния символичен смисъл. В композицията на фасадите са закодирани посланията на Италианския и по-конкретно на Флорентинския ренесанс, който е резултат от влияния и взаимодействия между изкуствата в Европа. Изборът на възложителите и архитектите на сградата на БАН е към архитектура, която се сътворява в епохата на Ренесанса и създава цивилизационен мост между архитектурата на Древен Рим и новаторството през XV и XVI в. в Италия, „между зрелостта и свободата на късната древност и свободата и човечността на новото време“ (Бичев, 1943).

Избрана за столица на Третото българско царство, София навлиза в нов период на възход и бързо развитие. Пропита с дух на ентузиазъм, на възторг от свободата при застрояването на младата столица, архитектурата на сградата на БАН напълно съответства на стремежа за достойно присъединяване към европейската цивилизация и нейните

ценности. Сградата на БКД започва да се строи в края на XIX в. почти синхронно със строителството на други ключови сгради на държавността - на Народното събрание и на катедралата „Св. Александър Невски“. Целият район се парцелира, но след Съединението (1885) започва да се застроява с обществени и жилищни сгради. Дотогава „частта между бул. „Цар Освободител“ и бул. „Княз Дондуков“, около Двореца и площад „Александър Невски“ е представлявала мера и гробища“ (Гъдев, 1991). Основният камък на катедралата е положен на 19 ноември 1882 г. (завършена през 1912 г.), на Народното събрание - на 4 юни 1884 г., на сградата на БКД - на 5 октомври 1890 г., а паметникът на Цар Освободител е открит през 1907 г. Преди това в центъра на площада, на мястото на паметника, е имало фонтан с озеленяване. Самият процес на изграждане на трите основни сгради в композицията на площада започва почти едновременно, но трае различно по продължителност. Настилката от жълти павета, поставена през 1900 г., допълва общия изглед на площад „Народно събрание“. Дотогава ул. „Цариградска“ и площадът са били покрити с набит камък.

Процесът на строителство в столицата рязко спада по време на поредицата войни - Балканската (1912-1913), Междусъюзническата (1913) и Първата световна (1914-1918).

През 20-те години на XX в. вече са издигнати сградите, които структурират новия политически център на България. Тогава градът достига кулминационната точка на своето пространствено развитие. Отличителна черта на новоизградените обществени форуми е тяхната правилна овална геометрична форма. Кръглият площад става характерен за София - такива са площад „Паметник Васил Левски“, площад „Руски паметник“, елипсовидният площад на катедралата „Св. Александър Невски“ и полукръглият площад „Народно събрание“. В края на 20-те години на XX в. сградата на БАН формира профила и силуета на две главни софийски улици и на площад „Народно събрание“, който прелива пространствено в площад „Св. Александър Невски“. Улица „15 ноември“ с югоизточната фасада на БАН се отваря с малък ъгъл към площад „Св. Александър Невски“ (фиг. 2). Чрез този архитектурен похват, използван през Ренесанса (например за площад „Сан Марко“ във Венеция и площад „Св. Петър“ в Рим), сградата на катедралата оптически изглежда по-близка. Визията на сградата на БАН символизира обръщането към европейските цивилизационни ценности чрез избрания стил на ренесансов дворец - израз на свободата, хуманизма и републиката.

Фиг. 2
Устройствен
план от 1917 г.,
на който се вижда
как геометрията
на улица „15 ноември“
(тогава с името
„7 ноември“)
се отваря
под ъгъл към площад
„Св. Александър
Невски“, който
по това време
се нарича „Св. св.
Кирил и Методи“.
Сградата на БАН
е нанесена
от първата фаза
на строителство

АРХИТЕКТУРАТА НА СГРАДАТА НА БКД/БАН

Сградата на Българската академия на науките е ценна за архитектурното наследство, защото независимо от няколко реконструкции и достроявания в процеса на проектиране и строителство навсякъде може да бъде открита една определена творческа закономерност. Цялостният силует на сградата и хармоничните фасади не подсказват по никакъв начин, че за период около 40 години петима архитекти в различно време са ги проектирали. Това са арх. Хайнрих Майер и арх. Теодор Хюнервадел, арх. Петко Момчилов, арх. Йордан Йорданов и арх. Сава Овчаров, арх. Любен Константинов.

Сградата на Българската академия на науките като всяка значима архитектурна творба отразява ценностната система на обществото, което я създава. Нейният архитектурен образ и конкретно фасадите ѝ изразяват представите на поръчителите и архитекта проектант за мястото ѝ като знак и символ в младата българска държава. Този образ е от първостепенна важност за националната идентичност и ценностите, които обществото изповядва още в първите години след Освобождението.

Както вече беше споменато, през Втората половина на XIX в. в архитектурата на Европа се налага течението еkleктика, което се характеризира с историчност и свободна комбинация на архитектурни стилови елементи. По отношение на изразните средства архитектурата се обръща към миналото и заимства композиционни принципи и елементи от отдалечени епохи. Архитектурният облик на сградите създава впечатление, че са изградени преди много години или векове, но всъщност са създадени със съвременни конструктивни похвати. Метални конструкции и стоманобетонни елементи са скрити в обвивката на архитектурния език на готиката, класиката, Ренесанса и Византия. Причината не е единствено в носталгичната красота на старата архитектура или в предпочитанието на обществото и на архитекта проектант към историята, а в символизма, който тя носи, в духовните знаци, които са закодирани в архитектурата на съответната епоха. Тези разсъждения изискват визията на сградата на БАН да се изследва като носител на ценности и символи от архитектурата на Италианския ренесанс. Нейните фасади могат да бъдат сравнени с италианските дворци във Флоренция от края на XV и началото на XVI в.

Фасадата като елемент на сградата, видим от всички в града, отправя своите послания към обществото, които чрез архитектурното ѝ решение стават по-отчетливи и изразителни. В плана те се възприемат от по-малко хора и не са така забележими. Ренесансовите елементи на фасадата не са случайни. Тяхното присъствие в цялостното решение на силуета на сградата е основна цел на архитектите, проектирали двореца на науката и знанието в България. Две са темите на посланията, които са въплатени в дизайна на външния вид на сградата: свободата на духа и здравия разум и ценностите на републиката, където човекът е мярка за света, а човешките свободи - изконни права (фиг. 3).

В местоположението на сградата - най-близкостояща до Народното събрание - е заложена символика за политическата тежест на институцията, за която е предназначена. Заявление на демократичната насоченост на научното учреждение се долавя още при основаването на Българското книжовно дружество през 1869 г., когато то избира за мото на своя печатен орган „Периодическо списание“ народната поговорка „Ум царува, ум робува“, обобщаваща народната мъдрост за значението на знанието и свободата на мисълта. В Устава на Дружеството е изтъкната и основната му цел: „да разпространява всеобщото просвещение у българ-

Фиг. 3
Фасада
на сградата
на БКД откъм
ул. „Цариград-
ска“, 1907 г.

ския народ и да му показва пътя към неговото вещественно обогатяване“. По-късно като потвърждение на вложения ренесансов републикански смисъл в архитектурата на сградата според Устава на Българската академия на науките от 1911 г. в името на Академията не е включено определението „царска“ или „кралска“, присъстващо в названията на други научни академии по това време в Европа.

С различни приноси към основаването на Българското книжовно дружество са Любен Каравелов, Христо Ботев и Панайот Волов. Факт е, че Васил Левски, поддръжник на идеята за чиста и свята република, е дарител при основаването на Дружеството в Браила. С дата 3 януари 1870 г. е запазена разписка в Научния архив на БАН за дарителство от „Господина В. Левски, франги 22 и 70 бана, пожертвани от негова милост за Българското книжовно дружество“ (Минчева, 2001). Едва ли би направил това, ако зад каузата на БКД не стояха ценностите на републиката.

Българското книжовно дружество не е лишено от политическа значимост, защото „Периодическото списание“ се разпространява сред емиграцията, но и в земите, населени с българи, все още под османска власт. Според съвременните изследвания се приема, че за периода до Освобождението основателите на БКД вярват в ролята на интелигенцията и науката като фактори, които могат да развият колективната българска национална идентичност.

След Освобождението Българското книжовно гружество, и по-късно като Българска академия на науките, заема ясна и категорична политическа позиция по редица национални въпроси, например в конфликта с правителството на Земеделския съюз по повод провеждането на правописната реформа, довел до спирането на държавната субсидия на БАН. Често учени от БАН заемат министерски постове и дори стават министри и министър-председатели като Богдан Филов. Членовете на Академията участват активно в обществено-политическия и културния живот на страната. Те вземат отношение по всички по-важни политически събития и национални въпроси. С основание самата сграда на БАН с местоположението си в сърцето на властта и държавността потвърждава политически значимото място на Академията.

*АРХИТЕКТИ, ПРОЕКТИ И ЕТАПИ НА СТРОИТЕЛСТВО.
АРХИТЕКТУРАТА НА ХАЙНРИХ МАЙЕР И ТЕОДОР ХЮНЕРВАДЕЛ*

Първият архитектурен проект за сградата на БКД е изработен от арх. Константин Йованович от Виена през 1885 г., но той не се осъществява.

Следващият проект за сградата на БКД е изпълнен от швейцарските архитекти Хайнрих Майер и Теодор Хюнервадел. Доколко те са вложили собствена визия и доколко са повлияни от вече разработеното решение на арх. Йованович, трудно може да се прецени. Факт е, че изработеният проект е реализиран и дава отражение върху бъдещата архитектура на сградата, която в продължение на 30 години ще претърпи няколко етапа на разширение, дело на други архитекти. В изпълнения проект се откриват елементи от архитектурата на Ренесанса и ренесансовите принципи от края на XV в., които са адаптирани умело в композицията на фасадите. Ритъмът на фасадата е ясен, а впечатлението от нея - възторжено. Използването на архитектурни орнаменти е прецизно и лаконично. Според българския архитект и изследовател на Ренесанса М. Бичев „изразното средство на Ренесанса е линията: тя е пътеводителка за око“ (Бичев, 1943). Архитектурата на сградата на БКД подчертава хоризонталата чрез организацията на отворите в регове, чрез мазилката, която имитира рустика в партерния етаж, и гладката стена в горните етажи (фиг. 3 и 4). Своеобразен вграден елемент е куполът, който в умален мащаб носи стилистиката на купола от флорентинската църква „Санта Мария дел Фиоре“. Двете фасади, проектирани от

Фиг. 4
Бул. „Цар Освободител“,
когато по него
е минавал
трамвай, и част
от сградата
на БАН по проект
на архитектите
Хайнрих Майер
и Теодор
Хюнервадел

швейцарските архитекти, са архитектурен израз на стремежа за разграничаване на София от патриархалния образ, още една стъпка към европейската идентичност на столицата. Така както човекът е мярка за света, така той е мярка и в архитектурата. Този основен принцип на ренесансовия хуманизъм става принцип в строителното творчество при проектирането и изпълнението на фасадите.

Първоначално в предоставения на БКД парцел, включващ кръстовището между бул. „Цар Освободител“ и ул. „15 ноември“, са построени едно крило с три вертикални оси, разположено на южната страна на парцела по протежение на бул. „Цар Освободител“, и симетрично на него още едно крило с три оси по протежение на ул. „15 ноември“. Двете крила са свързани с кула в ъгъла, увенчана с купол. Подчертаването на ъгъла с купол създава впечатлението за завършеност и цялост, там се намира централният вход (фиг. 5), центърът на идеално симетричната композиция. Куполът, както беше отбелязано, наподобява умалено копие на купола на флорентинската катедрала „Санта Мария дел Фиоре“. Тук се проявява характерното свободно комбиниране на архитектурни елементи, в случая от епохата на Флорентинския ренесанс, но от различните по функция жилищна и църковна архитектура.

Над входа и под купола, на втория етаж, малък балкон оказва съществено значение за въздействието на фасадата, тъй като парапетът от ковано желязо и вратата, която

Фиг. 5
Входът
на сградата
по проект
на арх. Майер,
сн. 2018 г.

извежда на балкона, внасят във фасадата човешки мащаб за сравнение. Прозорците са подредени по етажите в хоризонтални редове, отворите са на еднакви отстояния. Те стриктно преминават през етажите и оформят вертикални оси. Единственото разчленение на фасадната равнина са линиите на подпрозоречните корнизи. Самите прозорци завършват в малка дъга на първия етаж, а на втория - в полукръг, където колонки отстрани и парапет балюстрада като в рамка украсяват всеки един от тях. Те обаче са прибрани в плоскостта на стената, така че не формират релеф и дълбоки сенки. Пиластрите под купола излизат малко напред и не нарушават впечатлението от плоскостта.

За дворците от Ренесанса във Флоренция е присъщо засводяването на прозорците със сегментна дъга, както и каменна рамка на отворите. Характерен ренесансов похват е оформянето на фасадата с различна облицовка по отделните етажи: грубо издялани блокове формират така наречения стил рустика - растер от дълбоки отвесни и хоризонтални фуги структурират със сенките си грубата повърхност на стената. По същия начин впечатлението

за хоризонталност в сградата на БАН се засилва от различния растер на облицовката - в партера тя имитира гурба зидария с видими фуги, а нагоре стената става гладка. Композицията на фасадите е проста, построена върху ясна геометрична логика, а дизайнът на детайлите - премерен. Вертикалните оси са проведени през сутерена, партера и етажа. Частта, образувана от прозорец в партера, над него в етажа арковиден прозорец с балюстрада и малък правоъгълен прозорец в сутерена, се повтаря три пъти без изменение в двете крила. Нечетният брой оси е характерен белег за италианските дворци във Флоренция. Самите аркади на прозорците от втори етаж са построени въз основа на квадрата. Както определя арх. М. Бичев за ренесансовата архитектура на дворците: „Красотата се ражда от съотношенията, а естетичната наслада - от прегледните пропорции“ (Бичев, 1943).

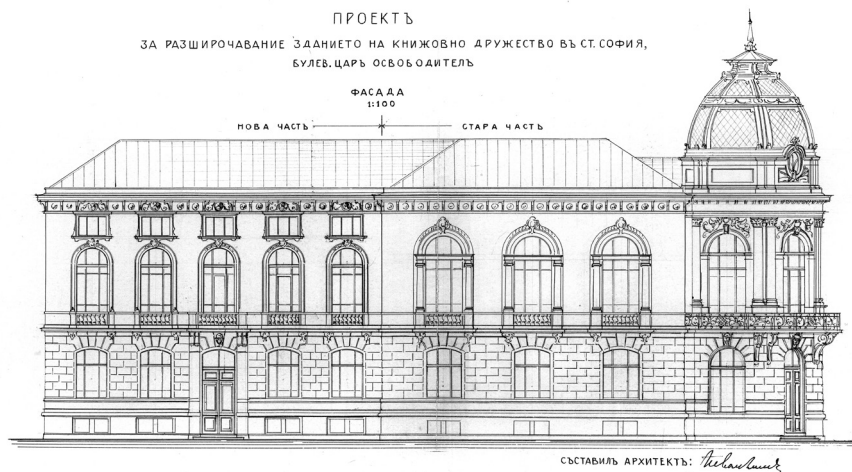
През 1892 г. проектът на арх. Хайнрих Майер и арх. Теодор Хюнервадел е завършен, а сградата - построена. Въпреки че структурата на БКД нараства през следващото десетилетие с изследователи и учени, академиците не ползват построената за тях сграда, защото помещението в нея се заемат под наем от Министерството на външните работи и вероизповеданията.

АРХИТЕКТУРАТА НА АРХ. ПЕТКО МОМЧИЛОВ

През 1906 г. са пристроени още две крила с по пет вертикални оси по бул. „Цар Освободител“ и две вертикални оси по ул. „15 ноември“ по проект на арх. Петко Момчилов. Този проект е предназначен да отговаря на функциите на Министерството на външните работи. Докато архитектурата на други две сгради на арх. Момчилов в София - Централната минерална баня и Синодалната палата, напомнят духа на Българското средновековие, то за сградата на БКД се разчита на похватите и елементите от ранната ренесансова архитектура на дворците. Новите достроявания са в пълен синхрон с вече изграденото, но малки, почти незабележими елементи подсказват за новия строителен период. Вертикалните оси завършват с квадратни прозорци точно под покривния корниз. Прозорците на втори етаж са по-малки, въпреки че запазват формата си от проекта на арх. Майер и арх. Хюнервадел (фиг. 6).

Площад „Народно събрание“ добива все по-завършен вид (фиг. 7), но е много далече от визията, която познаваме днес. През 1907 г. се открива паметникът на Цар Освободител.

Фиг. 6
Фасада
по бул. „Цар
Освободител“
от проекта
на арх. Момчилов.
Новата част
се различава
с по-малки
прозорци
и четвърти ред
прозорци точно
под покривния
корниз

Все още, въпреки че БКД има сграда, академиците се помещават и са разпръснати на много места в София. Дори през 1911 г., когато БКД се преименува в БАН, събранието се провежда в салона „Славянска беседа“ (Василев, 1991). Следва период от световни събития: Балканската война, Междусъюзническата война, Първата световна война, които оказват негативно влияние върху растежа и развитието на столицата и Академията.

Фиг. 7
Сградата
на БАН с постро-
еното по проекти
на арх. Майер
и арх. Момчилов
и начало на стро-
ителството
на крилата
по проект
на арх. Йорданов
и арх. Овчаров,
1926 г.

АРХИТЕКТУРАТА НА АРХ. ЙОРДАНОВ И АРХ. ОВЧАРОВ

Организираният през 1926 г. от БАН архитектурен конкурс за разширяване на централната сграда на североизток по протежение на сегашната ул. „15 ноември“ (фиг. 8) е спечелен от екипа на арх. Йордан Йорданов и арх. Сава Овчаров. Архитектите предлагат два варианта. Единият, който е премиран, е изцяло със симетрична композиция, а другият, който е определен като несполучлив от оценителите в конкурса, е с несиметрична композиция и набляга във височина на частта към пл. „Св. Александър Невски“.

В печелившия проект центърът на композицията вече е друг - това е ризалтът, където е новият тържествен подход в Академията. Композицията на югоизточната фасада е решена в абсолютна симетрия. Куполът от проекта на архитектите Майер и Хюнервадел добива свой огледален образ. По този начин композицията получава търсения баланс с купола, проектиран от архитектите Йорданов и Овчаров. Заслуга на Йорданов и Овчаров е разчитането на ренесансовите послания и препотвърждаването им чрез ризалит. Ризалитът е архитектурен елемент, при който фасадата излиза напред почти неуловимо. Новата фасада заедно със съществуващото крило изглежда като реплика на палацо във Флоренция. Приликата не е буквална, но има достатъчно елементи, които подсказват влиянието. Може да се посочат прототипи на този вид фасади, например палацо Медичи-Рикарди и палацо Пацци-Квартези от края на XV в. В ризалита, над колонадата с входа, архитектите

Фиг. 8
Парцелът
на БАН,
подготвен
за следващото
разширение
на сградата,
1926 г.

Фиг. 9
Скулптурна група
от фронтоната,
сн. 2018 г.

са предвидили фронтон, където е поставена скулптурна група - олицетворение на науките и изкуствата, дело на скулптора Кирил Шиваров (Монеджикова, 1946) (фиг. 9).

Ризалитът е композиран с пет вертикални оси, като в централните три в партера са разположени портите (фиг. 10 и 11) на Академията под дорийска колонада, а над тях, пред трите прозореца, минава балюстрада. Архитектите са довършили дизайна на фасадата, която други са започнали преди тях, като добавят вдясно на ризалита пет вертикални оси. Така ритъмът на фасадата става ясен и равномерен: 5: 5: 5. „Регуването е основен принцип на разчленение на дължината и се корени във вродено чувство за ред и закономерност. Отделната форма чрез последователно повторение добива по-голяма сила и значимост. Простото регулиране е характерно за началото на Ренесанса“ (Бичев, 1943).

Фасадата е решена в присъщата на италианско палатно градация в рустика на първия приземен етаж. Партерният и горният етаж действат като широки хоризонтални зони, разделени с корнизи, на които стъпват прозорците (фиг. 12). Чрез регуливането на рустика и гладка мазилка стената постепенно визуално се олекотява във височина, а покривният корниз контрастира по-изразително като завършек на фасадата. „И колкото тези закономерности, влияния да са незабележими за окото, за общото впечатление те са от голямо значение. И както пише Хераклит в Античността: „Повече от видимата важи невидимата хармония“ (Бичев, 1943).

Фиг. 10
Ризалитът
с централния
вход
на сградата,
сн. 2018 г.

<< Фиг. 11
Входът
на сградата
по проект
на арх. Йорданов
и арх. Овчаров,
сн. 2018 г.

< Фиг. 12
Прозорец
от първи етаж
и мазилката в
растера
на рустика
от проекта
на арх. Йорданов
и арх. Овчаров,
сн. 2018 г.

Иновативният подход, който прилагат при проектирането архитектите Йорданов и Овчаров, отличава сградата от ренесансовото палацо. Обемите на сградата и цялостната композиция на новата постройка следват с уверен ритъм характера на издигания се терен към пл. „Св. Александър Невски“, а силуетът на фасадата се отваря с малък

ъгъл към площада на катедралата. Архитектите се отдалечават от идеализираната безкомпромисна права линия и равен терен, характерни за ренесансовата епоха. На предишен план са извели духа на мястото.

Скиците за проекта заедно с целия архив на авторите са изчезнали при разрушаването на ателието на архитектите при бомбардировките през 1944 г., но от вече построеното може да се изведе концепцията им за конкурсния проект за разширяване на сградата на БАН, а именно, че тя носи визията на дворец - дворец на знанието, науката и книжовността.

ЗА ЕКИПА ЙОРДАНОВ И ОВЧАРОВ

През 1920 г. се създава проектантското бюро арх. Йордан Йорданов и арх. Сава Овчаров. „... в тези години на упадък и лутане те стъпват главно върху здравите естетически принципи и закони на Ренесанса, като проявяват стремеж към самостоятелно творчество“ (Кутева, 1965). Архитектурният екип Йорданов - Овчаров е много успешен и не е възможно категорично да се изясни какъв е бил творческият принос на всеки от тях в проекта за сградата на БАН. Въпреки това фактът, че във всички техни съвместни проекти името на арх. Йорданов стои пред името на арх. Овчаров, може да се тълкува, че той е имал водещата роля в съвместната им работа. Изследователи на личността на Йорданов и неговите съвременници подчертават „неговата елегантна и изискана външност, стройната му фигура, прошарените му от годините коси, винаги усмихнатите му сини очи, спокойствието в характера“ (Аврамов, 1988). Когато печелят конкурса за разширението на БАН, арх. Йорданов е в разцвета на кариерата си, натрупал е заедно с арх. Овчаров много опит с проектирането и строителството на редица обществени сгради. Непосредствено преди архитектурния конкурс арх. Йорданов добива преки впечатления от дворците във Флоренция. „Силното влияние на Италианския ренесанс е оставил дълбоки следи у арх. Йорданов при няколкомесечното му пребиваване в Италия през 1925 - 26 година. И днес тези сгради правят силно впечатление със своята подчертана тектоничност, изразителни пропорции и изискан детайл“ (Стоянов, 1961). „Като остава верен поначало на здравата школа и влечението към Италианския ренесанс при по-късното си развитие, арх. Йордан Йорданов търси по-опростен и обединен образ“ (Стоянов, 1961).

Свидетели споделят гумите на арх. Сава Овчаров за архитектурата и работата на архитекта, които важат и за сградата на БАН: „Колко малко знаят хората за нашето творчество. Като погледнат всичко това - добре пропорционирано, спокойно, всичко поставено на мястото си, - смятат, че то се е получило веднага щом като сме взели молива. Никой и не подозира колко много труд и умение е необходимо, за да се постигне този краен резултат“ (Кутева, 1965). Успешният тандем се разпада през 1948 г., когато под строгостта на тоталитарния режим се унищожава възможността за съществуване на частни архитектурни ателиета и частна практика.

Приносите на проекта за сградата на БАН на архитектите Йорданов и Овчаров са няколко. На първо място, те успяват да комбинират принципите на класиката с новаторски виждания чрез простота във формите, пропорциите и монументалността, която не изключва човека като мярка. Второ, интегрират по елегантен начин разширението на съществуващата сграда. Направени са значителни промени - изместен е подходът към сградата, главният вход е откъм ул. „15 ноември“. Въведен е нов елемент - ризалит, увенчан с фронтон, но всичко е направено с отчитане на съществуващата стилистика на сградата, така че окоето не може да различи прехода по фасадите на дострояваните крила.

От 1929 г. БАН се настанява в собствената си сграда, но само в новата част, проектирана от арх. Йорданов и арх. Овчаров. След 1944 г. Министерството на външните работи освобождава изцяло сградата на академиците.

АРХИТЕКТУРАТА И ФАСАДИТЕ НА АРХ. ЛЮБЕН КОНСТАНТИНОВ

През 1944 г. по време на англо-американските бомбардировки над София (10 януари) сградата на БАН на пл. „Народно събрание“ е частично разрушена (фиг. 13). Възстановена е по проект на арх. Любен Константинов, като отново фасадата е реставрирана с голямо майсторство, така че видимо не е възможно да се различи новоизградената част (фиг. 14).

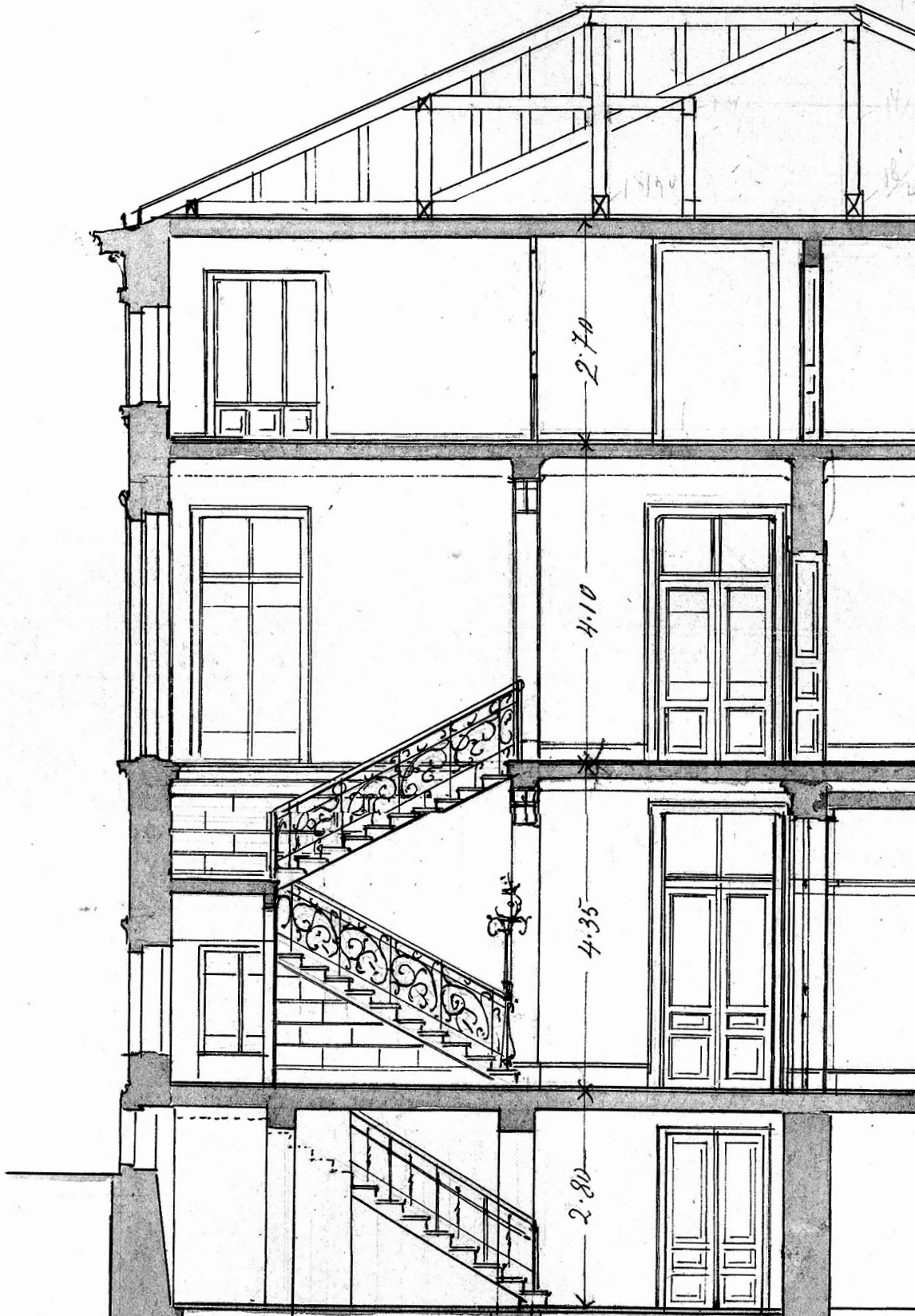
Фиг. 13
Североизточ-
ната част
на сградата
на БАН след бом-
бардировките
на 10 януари
1944 г.

Фиг. 14
Разрушената
от бомбарди-
ровките през
1944 г. фасада
е възстановена
по проект
на арх. Любен
Константинов,
без да има ви-
дими следи
от ремонта,
сн. 2018 г.

Архитектурната история на сградата на Българската академия на науките е многоплатова и комплексна. Тя е свързана с развитието на българската наука - зданието е с повече от десетилетие по-старо от Софийския университет, - но и с развитието на градоустройствения център на столицата. В настоящия текст от архитектурна гледна точка се разглеждат акцентите в етапите на проектиране и строителство, правят се стилови, функционални и конструктивни анализи. Ударението пада върху приносите на отделните архитекти, създали образа на сградата. Проследява се разкриването на авторски намерения и концепции, изборът на функции, зони, строителни материали и решения, както и на симбиозата между поръчители, проектанти, ползватели и наблюдатели.

ПРЕДИСТОРИЯ И КОНТЕКСТ

Създаването на академии на науките в Европа може да се проследи в историята на Новото време. Научно общество в Англия е учредено през 1660 г. като „невидим колеж по натурфилософия“, а през 1663 г. то е одобрено от монархическата институция и наречено „Кралско“. Кралското дружество получава академична автономност едва през 1850 г. Френското научно общество на свой ред е основано през 1666 г. и през 1699 г. получава титлата „Кралска академия на науките“. Организацията добива академична автономност като част от Френския институт през 1816 г. Имперската академия на науките във Виена е основана през 1847 г. от император Фердинанд I. За своите централни площи до днес тя използва построената през 1755 г. Аула на Университета на Виена.

Повечето академии започват своето съществуване без построени за техните нужди сгради. В исторически план първите срещи на членовете им се провеждат в помещения, предоставени от други собственици или институции. Няма модел или концепция за архитектурния образ на научна академия. За това способстват синкретичността на познанието в началото на Новото време и обобщените функции на едно научно дружество. В началните години на развитието си научните организации често използват пространствените структури на висши училища и институти. С присъединяването на нови научни области и помощни дисциплини към тях се увеличават дейностите на академиите и членският им състав, което води до разрастване на необходимите за работа площи. Към съществуващите зали и кабинети се добавят зони за библиотечна,

архивна и издателска дейност, както и лаборатории и работилници, които най-често са извеждани в отделни помещения или постройки. Етапите в историческото развитие на конкретните академии, както и еволюцията на научните знания и строителните технологии определят архитектурния образ на техните сгради.

Академичните организации на Балканите се създават през XIX в. Сръбската академия на науките се появява през 1841 г. с декрет на принц Михайло, а Общорумънската академия на науките е учредена през 1866 г.

Българското книжовно дружество (БКД), прераснало в Българската академия на науките (БАН), е създадено през есента на 1869 г. Учредителното събрание се провежда в Браила, Румъния, в дома на Варвара х. Велева. Румънският град е седалище на Дружеството до 1878 г.

Според Устава на БКД, приет по време на Учредителното събрание през 1869 г., в кръга на дейностите влизат:

„А. Обработване и усъвършенстване на българския език, на българската история, на народната наша словесност въобще.

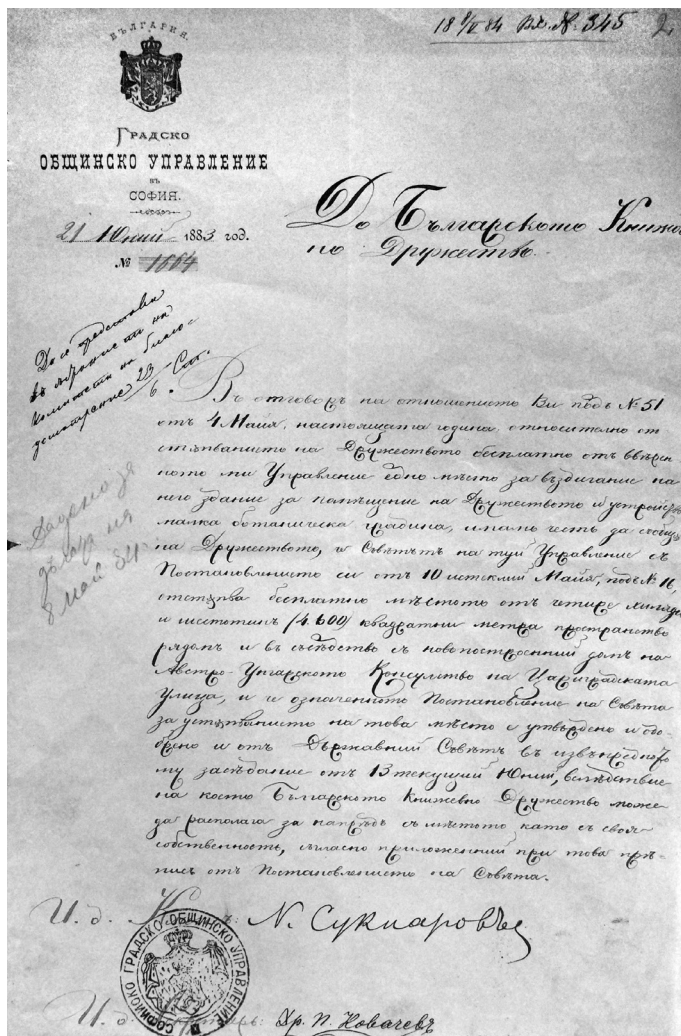
Б. Разпространение на всеобщото просвещение и напредък между народа...“

Изрично се споменава и разпространяването на познания „върху всичките науки, изкуства и художества“.

В изпълнение на заявките на Дружеството през първото десетилетие след учредяването му започва редовно издаване на научно списание. В активите на организацията също се включват библиотека, музейна сбирка и архив. Капиталите, осигуряващи функционирането на организацията, са крайно недостатъчни. За извършването на упомнатите в Устава на БКД дейности са били необходими както зали за представяния и срещи, така и кабинети, архивни и библиотечни зони, сервизни и обслужващи площи, инсталационни мрежи и системи. Но подобно на много от европейските си събратя в първите години след създаването си БКД няма собствени помещения, а за използваните в Браила площи до днес не са намерени подробни данни.

След Освобождението на България през 1878 г. Българското книжовно дружество измества седалището си в София и провежда първото си годишно събрание през 1881 г. в Голямата зала на Народната библиотека. През април 1882 г. Държавният съвет предоставя за нуждите на БКД временно едно помещение - канцелария в сградата на самия Съвет. В този момент Привременният комитет, който ръководи Дружеството, моли Софийското градско общинско управле-

Фиг. 1
Писмо
от Градското
общинско
управление
до БКД, с което
се отстъпва
терен
за построяване
на сграда
на Дружеството,
21 юни 1883 г.

ние за отпускане на място, върху което да се построи сграда с ботаническа градина. В обосновката си Дружеството съобщава, че има финансовата възможност да започне строежа, а с плановете за търсене на терен в столицата е запознат и държавният глава - княз Александър I. През 1883 г. Градското общинско управление безплатно отстъпва на БКД място за строеж в размер на 4600 кв.м в близост до Австрийското посолство (фиг. 1).

Размахът на поставената цел - сграда, в която да се помещава БКД със специална градина, показва мащаба в мисленото на самата организация към момента. Неслучайно като

архитект на първоначалния проект на тази сграда е поканен Константин Йованович, който е авторът на зданието на българския парламент.

Подготовка за строителство на сградата на БКД започва през лятото на 1885 г., а арх. Йованович е помолен да изготви архитектурни скици за бъдещата сграда и да определи предполагаемата стойност на материалите и строителните работи. Заради бурните събития, съпътстващи Съединението на Княжество България с Източна Румелия, проектите и разглеждането им се забавят с близо година. Продължава обаче търсенето и набирането на средства за строежа (фиг. 2).

През април 1886 г. Константин Йованович изпраща своя проект и предварителни разчети до подпредседателя на БКД - Васил Стоянов. Предвидената от него сграда е разположена във вътрешността на имота и има неоренесансов характер. Според арх. Йованович стойността на стро-

2.

Вх. № 242

София, 7 юли 1886.

До Господина Председателя
на Българското Княжество Дружество

Нинам чест да Ви явя, Господина Председателю, че Господин А. Цветанов, един родолюбив нашъ съотечественикъ, установилъ въ Парижъ, ни внесе 2000 франка (2000) златни лева, като пообрътовалия отъ него стъпанъ за сградата на Българското Княжество Дружество.

Това количество се внесе вече отъ мене въ Българската Народна Банка за да се занесе въ текущата лхвенна ситка на Дружеството.

Ковчежникъ на Българското
Княжество Дружество Ив. Гешовъ

*Да се види
с Цветановъ и да
се изготвятъ сметки
и да се изготвятъ
сметките за
всичко
Ив. Гешовъ*

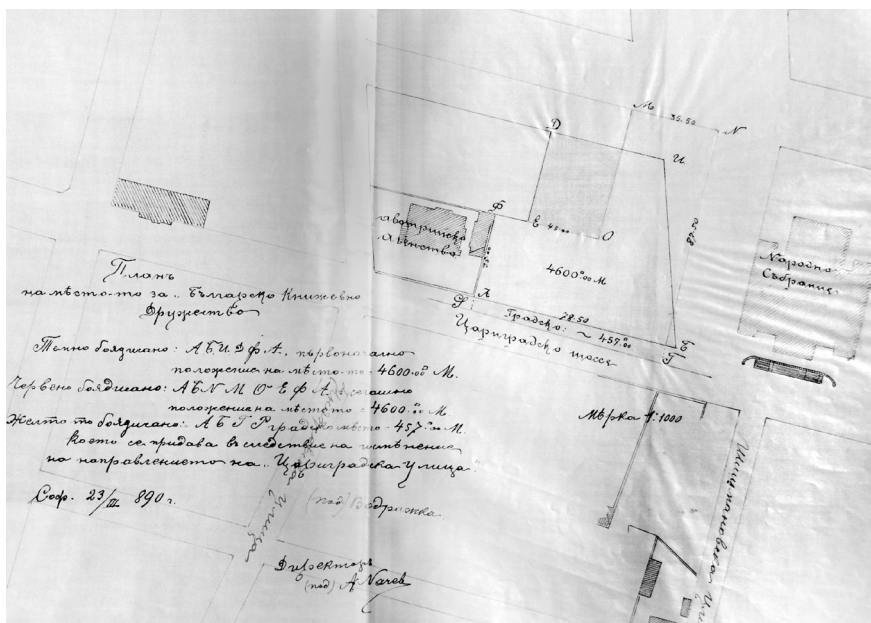
Фиг. 2
Доклад на Иван
Евстратиев
Гешов за осигуря-
ване на дарение
от 2000
златни лева
от г-н А. Цветанов,
1886 г.

ежа, без някои довършителни външни работи, които могат да се разсрочат като изпълнение във времето, е 61 270 лв. Има възможност за бъдещо разширение на сградата, като приложеният проект е развит така: „... в главния етаж са поместени най-необходимите стаи и една голяма зала за заседания (около 142,5 кв.м). Поради характера на терена предната част е снабдена и с долен етаж, като там има депо за книгите, малка квартира за надзирателя на сградата и склад за отоплителни материали. Общо цялата сграда е 622,5 кв.м“ (Гешева, 2015).

Чертежите на Константин Йованович са обсъждани и консултирани с различни архитекти и строители, но не са приети за изпълнение. През 1890 г. по проекта за сградата вече работят Хайнрих Якоб Майер и Теодор Хюнервагел. От този период е и основната градоустройствена промяна, която увеличава площта на осигурения от Софийско градско общинско управление имот и допълнително изменя контурите на строителното петно (фиг. 3). Именно тази регулация предпоставя разположението на бъдещата сграда, запазено и до днес - успоредно на тогавашната „Цариградска улица“ (днешен булевард „Цар Освободител“) и на надлъжните фасади на парламента.

Благодарение на документите, запазени в архивите на Софийска община и Научния архив на БАН, днес може да се види

Фиг. 3
Скица
на определения
от Общината
терен за сградата
на БКД, 1890 г.

проектът на Хайнрих Якоб Майер и Теодор Хюнервадел за сградата на БКД (фиг. 4-6). Архитектурното решение е аристократично и изящно, а дворцовата стилистика на екстериора подчертава представителния характер на зданието.

Симетричното Г-образно решение на архитектите Майер и Хюнервадел отчита в силуетен план ъгловото разположение на имота и едновременно с това осигурява максимална зелена площ около постройката.

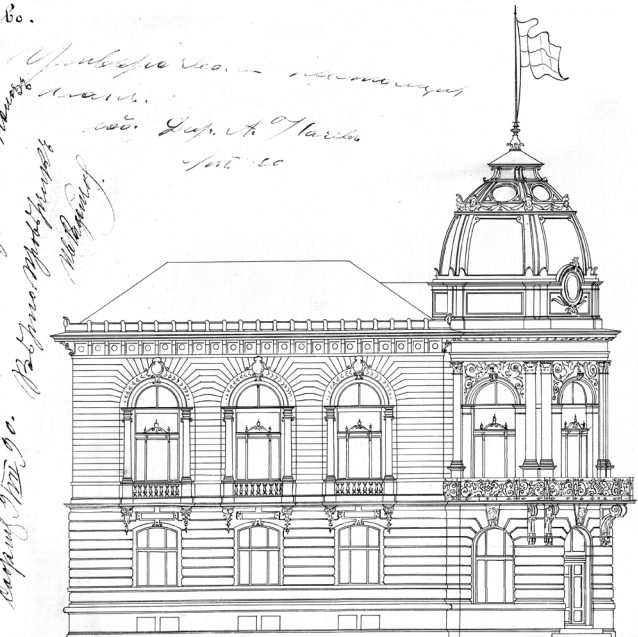
На регулационната скица от 1890 г. (фиг. 3) се вижда, че днешният площад „Народно събрание“ все още не съществува. Не е построен и паметникът на Цар Освободител, но сградата на Народното събрание и бъдещата сграда на БКД ще оформят първоначалния облик на центъра на столицата. В своя визионерски проект Хайнрих Майер формира лицата на сградата към двете линии на кръстовището и маркира ъгъла по диагонал на бъдещото централно пространство.

В първия етап на своето съществуване в сградата са предвидени два надземни етажа и мазе. В разпределението на зданието функциите на Академията са обезпечени с различни по размер зали и стаи на двата надземни етажа, както и с редица обслужващи помещения в мазето (фиг. 5).

Книжовно Дружество.

*Проектът е изготвен от архитеките
Хайнрих Якоб Майер и Теодор Хюнервадел
за сградата на БКД/БАН
към бул. „Цар Освободител“
в София, 1890 г.*

Масштаб: 1:100.

Арх. Х. Майер и Т. Хюнервадел.

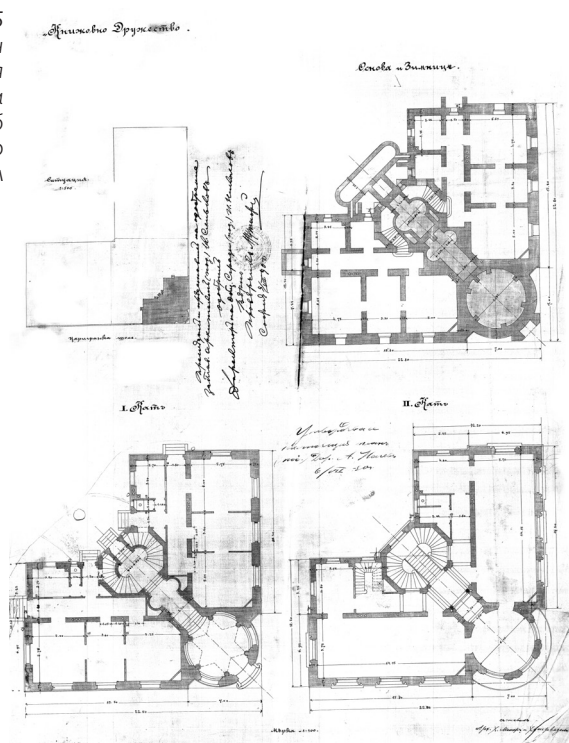
Фиг. 4
Проект
за фасата
на сградата
на БКД/БАН
към бул. „Цар
Освободител“,
архитекти
Хайнрих Якоб
Майер и Теодор
Хюнервадел

Между кабинетите на първия етаж са предвидени анфилагна връзка и коридорен достъп, а за залите на втория етаж е осигурено ефектно парадно стълбище. Ъгловият обем, който обединява двете крила и организира достъпа до вътрешните пространства, е цилиндрично тяло, подчертано със собствена покривна конструкция - купол. Ефектните портали, видими в чертежите, както и декорациите по стените и таваните на залите са характерни за академичните и административните здания от края на XIX в. Проектните разреза (фиг. 6) разкриват заложеното многообразие в обемите на представителните помещения и хвърлят светлина върху замисъла на интериорното решение.

През лятото на 1890 г. строителните работи за сградата са възложени на предприемача Никола Дуков. Първата копка на строежа е извършена на 5 октомври 1890 г. (фиг. 7). Скоро след това БКД получава и крепостния акт за дарения от Софийското управление имот (фиг. 8).

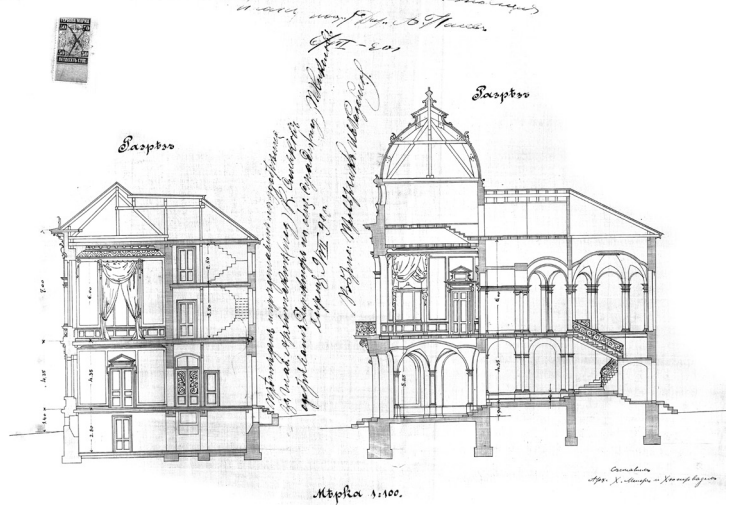
Въпреки предварителните разчети се оказва, че капиталът за изпълнението на амбициозния за времето си строеж на академия е недостатъчен. През декември 1891 г. наличните в касите на Дружеството 70 000 лв. са свършили, но необходими ос-

Фиг. 5
План
и ситуация
на проекта
на Хайнрих Якоб
Майер и Теодор
Хюнервадел

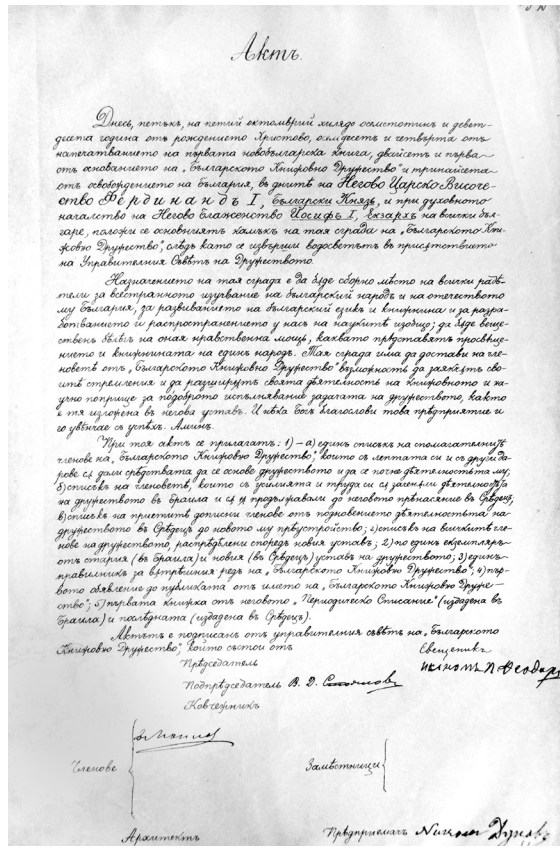

„Хижицкото Дружество“.

Фиг. 6
Разрези
на проекта
на Хайнрих Якоб
Майер и Теодор
Хюнервадел

Фиг. 7
Акът
за първата
копка на цен-
тралната сграда
на БКД, 1890 г.

Фиг. 8
Крепостен акт
за поземления
имот, където
се разполага
сградата,
1892 г.

№ 1

Ордалия София

Ордалия София

3

КРЕПОСТЕН АКТЪ

за придобитъ имотъ по завѣщаніе или дарение.

Име на фискален имотъ и на владетеля или наследника	Име, фамилия и обстоятелството на завещателя или дарителя	Наименование на имотъ, принадлежността, обстоятелството и границата му	Завещаніе или дарение или актъ за придобиване на имотъ, съдържанието на който е изписанъ в настоящия актъ	Възникване на имотъ по завещаніе или дарение, съдържанието на който е изписанъ в настоящия актъ	Възникване на имотъ по завещаніе или дарение, съдържанието на който е изписанъ в настоящия актъ	Възникване на имотъ по завещаніе или дарение, съдържанието на който е изписанъ в настоящия актъ	Име на актоу владетелъ или наследникъ	Забѣлки
...	...	...	...	...	...	...	...	...

Договоръ, склученъ на ...

Съставенъ на ...

Съставители ...

тават редица довършителни работи по сградата и терена. За тях със съдействието на министъра на финансите е изтеглен заем от Народната банка. Заради неговото изплащане новопостроената сграда е дадена под наем на Министерството на външните работи и изповеданията за неопределен срок срещу 10 000 лв. годишно. Наемът се променя според условията и инфлацията. Министерството остава в тази част на сградата до 1944 г. Поради уреждането на финансовите въпроси зданието, вече обитавано от Министерството на външните работи и изповеданията, поема свой различен път.

В края на XIX и началото на XX в. в архитектурната история на сградата на БКД се намесват и няколко от най-видните български архитекти, работили през този период. Първият от тях е арх. Петко Момчилов, член-основател на БИАД, който участва в дострояването на зданието. Първоначално проектантът е повикан, за да оцени щетите, причинени от избухналия през 1900 г. пожар в сградата и възможните ремонтни дейности. Впоследствие, през 1906 г., по желание на Министерството той проектира за БКД още 376 кв.м, или 28 допълнителни помещения, от които 25 кабинета и 3 стаи за прислужата в пристройки по линията на бул. „Цар Освободител“ и на ул. „15 ноември“.

Допълнителната площ на Книжовното дружество (фиг. 9), осигурена от арх. Петко Момчилов, дава възможност да се разположат нови функционалности в сградата и е важна от градоустройствена гледна точка.

Още през 1904 г. Общинският съвет пожелава да отнеме част от гарения поземлен имот на БКД и да го предоста-

Фиг. 10
Застрояването
в близост до парла-
мента, 1909 г.

мия на науките, 1974). В Изложението на БАН до Народното събрание по този повод се казва още, че „... по разпределението си зданието е строено именно с оглед на нуждите на академията, а съвсем не отговаря на ония за едно минис-

Фиг. 11
Сградата
на БКД, 1907 г.
при откриването
на паметника „Цар
Освободител“

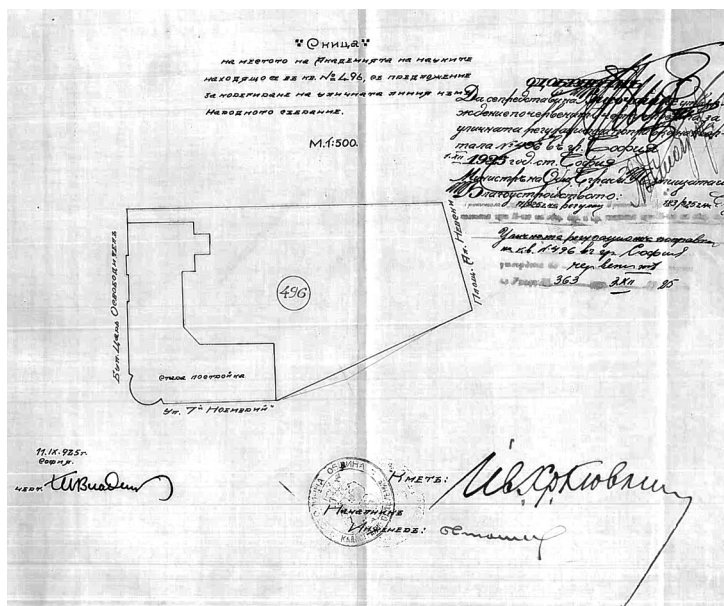

терство, още по-малко за едно Министерство на външните работи. Зданието няма нито складове за архива на ценности и пр., нито съодни салони за рецепции“ (пак там).

Докаато Министерството използва сградата, построена за нуждите на БКД, Академията извършва дейността си в чужди, наети помещения. Освен конкретни организационни неудобства ситуацията не позволява добра грижа за архива и библиотеката на сградата. Намерението за допълнително строителство е формулирано още през юни 1924 г., а на извънредно общо събрание от 30 юни 1925 г. се взема решение да се започне строеж на нова сграда за Академията (Поппетров, 2015).

Във връзка с решението за изпълнение на сградата на БАН е проведена и още една регулация на поземления имот, като към него е прибавена допълнителна площ, в която да бъдат вписани входните пространства (фиг. 12). В края на Първата световна война (1918) тогавашната сграда на австро-унгарската легация е завзета от Италия. Впоследствие през 1925 г. е извършена размяна на сградите на австро-унгарската и на италианската легация. Именно австрийското посолство е днешният съсед на БАН.

За създаването на проект на новата постройка е проведен архитектурен конкурс, на който са представени шест проекта. Изпълнява се първопремираното решение с мото „БАН“, което е дело на един от значимите за историята на

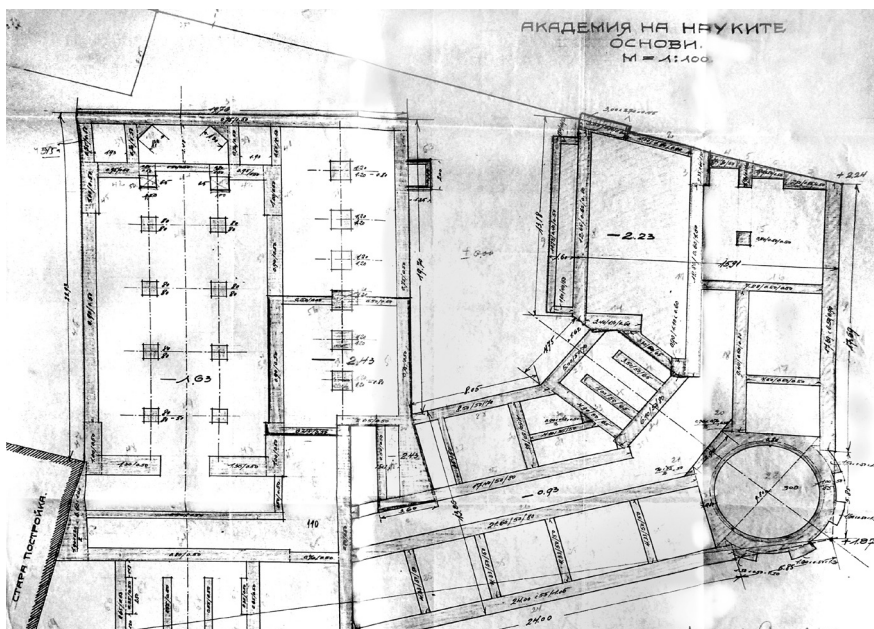
Фиг. 12
Скица на мястото на Академията на науките, 11 септември 1925 г.

българската архитектура творчески тандеми - този на архитектите Йордан Йорданов и Сава Овчаров. В конкурса Йорданов и Овчаров предлагат два варианта на решението си. Вторият от тях, с мото „Кирил и Методий“, получава третата награда, защото в него връзката със старата сграда е оценена като „несполучлива“ (Из протокола..., 1925). Основният камък на новото здание е положен на 27 май 1926 г.

Йордан Йорданов и Сава Овчаров са автори на редица административни, общински, банкови и жилищни проекти и реализации, между които най-известни са Дом на правниците в София, Общинският дом в град Сливен, театър-читалище-музей в Ямбол, театър-културен дом в Средец, Пощенската палата в Пловдив, Музей и художествена галерия в Самоков, Карловски минерални бани и сграда на Учителската каса на пл. „Славейков“ в София. Творчеството им е оригинално, в дух на неокласика, съчетано с елегантни модернистични влияния. Същевременно то е и по-богато като концепция, тъй като се адаптира и към регионалните особености на архитектурната среда, и към спецификата на проектирания обект.

В архитектурата на новия проект силно впечатление прави както внимателното отношение към стилистиката на вече построената сграда, така и ювелирното решение на фланкиращите съществуващата част основи върху спецификата на наклонения терен (фиг. 13). Постройката е замислена като продължение на зданието на БКД, но по посока на ул. „Шипка“, като строителното петно се разклонява на две части - първата навлиза в дълбочина на парцела, а втората е изместена под ъгъл от фронта на ул. „15 ноември“ (фиг. 14). Така към Г-образната структура се добавят още три крила и се формира нов център на архитектурната композиция. По този начин се постига подмяна на акцента в силуета на сградата и се подчертава самостоятелният вход, осигурен за Академията. Проектът добавя още 1170 кв.м. към съществуващото здание и дава възможност за бъдещо надстрояване.

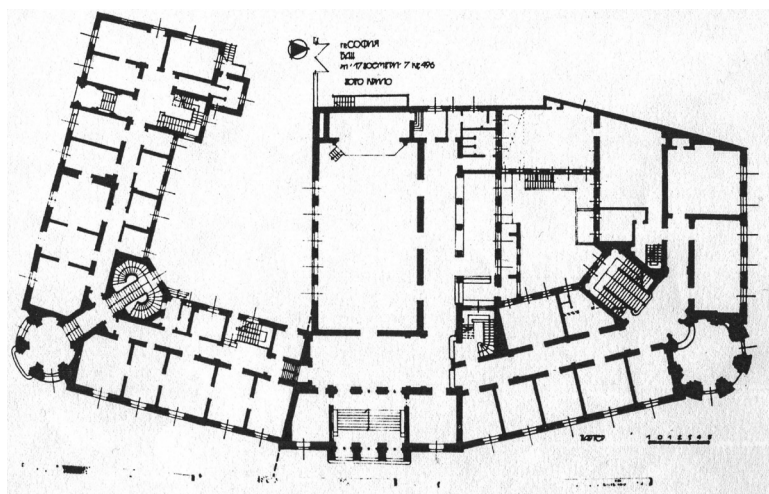
В екстериора архитектите избират да следват конкурсната програма и да не се конкурират с естетиката на сградата на Майер - Хюнервагел, която остава отгадена под наем на Министерството на външните работи и изповеданията. Отчитайки евентуалното бъдещо обединяване на сградите, авторите на проекта успяват да впишат новите обеми в сходно визуално решение. Това е сложна задача, тъй като новите пространства са малко повече и по-високи от съществуващите, а за голямата зала е необходим представителен достъп. Като формират внушител-

Фиг. 13
Основи
на новото
крило
на сградата
на Академията

лен портал в центъра на фасадата към парламента (фиг. 15) и поставят купол, симетричен на съществуващия, който маркира ъгъла към катедралата „Св. Александър Невски“, архитектите успяват да насочат погледа на наблюдателя към основния подход към сградата.

Декоративният релеф върху фронтонна на входния портал се появява по задание на архитектурния колектив. Него-

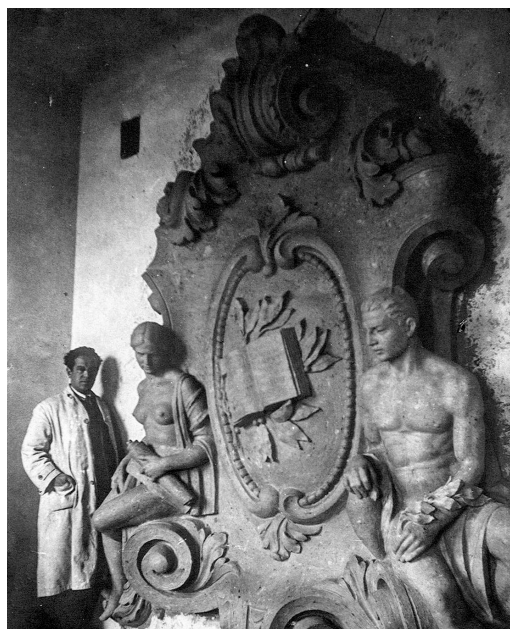
Фиг. 14
Общ план
на сградата
на БАН

Фиг. 15
Централен
Вход на БАН,
2018 г.

Вата функция е да „държи сметка за стила на постройката“, както и „да съдържа елементи - емблеми, които да подчертават и изразяват предназначението ѝ за Академия на науките“ (НА-БАН, ф. 1К, оп. 2, а. е. 512). Релефът е дело на големия български скулптор Кирил Шиваров (фиг. 16). В триъгълния мотив, където водещ образ е книгата, може да се отбележи и равноправното присъствие на мъжа и жената

Фиг. 16
Снимка
на емблемата
на БАН
с нейния
автор,
1927 г.

В научната дейност. Релефът е изработен от изкуствен камък (цимент и мраморни частици), като е търсено цвѣтово съответствие с белия камък на портала.

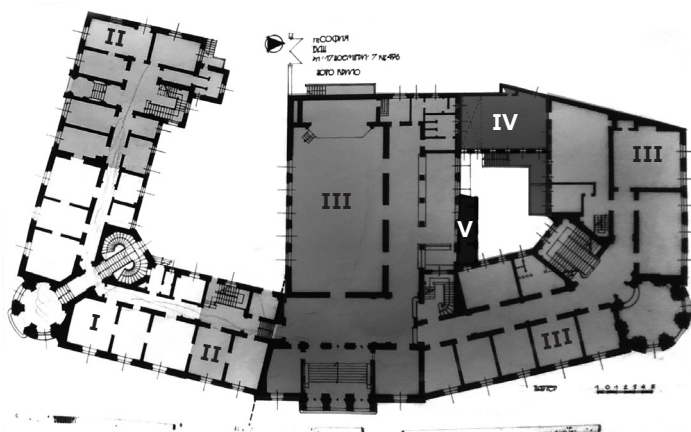
Въпреки финансовите трудности през 1927 г. новата сграда е завършена. В нея има голяма зала за публични събирания, кабинет на председателя и зала за заседания на първия етаж. БАН постепенно започва да усвоява площите, с които разполага, в новото крило. Библиотеката се нанася в предвидените за тази цел помещения. „Тържествено освещаване на сградата се извършва на 14 май 1929 г. в контекста на официалните държавни тържества за 1000-годишнината от Симеоновата епоха и 50-годишнината от Освобождението“ (Поппетров, 2015). През 1935 г. е формирана читалня за студенти и преподаватели с 32 места, изпълнена с дарение от Стефан Панаретов.

От днешна гледна точка интересен факт е високостепенното изпълнение на конструкцията на самата сграда. Дървените покривни рамки и ферми, изработени от сух чамов материал, остават в добро състояние вече повече от 90 години. Според „Конструктивна експертиза за покривната конструкция на сграда на Българска академия на науките“ в първопроектираната част на сградата е употребен „първокласен изголистен материал (видимо - червена мур) - дялани греди“, като все още „Няма повреди от

Фиг. 17
Сградата на БАН след бомбардировките през 1944 г.

Фиг. 18
 Етапи
 на строителство
 на сградата
 на БКД/БАН:
 I етап - бяло,
 II етап -
 светлосиво,
 III етап - сиво,
 IV етап -
 тъмносиво,
 V етап - графит

дървоядни насекоми, загнивания и разслоявания. В елементите на покривната конструкция не са установени деформации, разрушени участъци, разхлабени и повредени участъци..." (Симеонов, Въркова, Ангелова, 2013).

Удачно подобрите дълготрайни конструкции и строителни материали не могат да предпазят сградата по време на бомбардировките над София през 1944 г. (фиг. 17). Пострадалата от тях североизточна част на сградата откъм ъгъла на ул. „Шипка“ и ул. „15 ноември“, както и салонът на БАН са възстановени до 1950 г.

След смяната на режима през 1944 г. Министерството на външните работи и вероизповеданията не е повече наемател на зданието. Изменят се и условията и начините на функциониране на Академията.

В конструктивната експертиза, направена от Симеонов, Въркова и Ангелова през 2013 г., са фиксирани пет етапа на изпълнение на сградата (фиг. 18):

I етап - строеж по проекта на архитектите Майер - Хюнервадел, 1890-1892 г.

II етап - разширение на сградата по линия на бул. „Цар Освободител“; второ разширение по ул. „15 ноември“ - по проект на арх. Петко Момчилов, 1906 г.

III етап - строителство на ново крило, вкл. Голямата зала за събрания във вътрешния двор - по проекти на арх. Сава Овчаров и арх. Йордан Йорданов, 1925-1928 г.

IV етап - изграждане на библиотечно депо, достроено към основните крила и обърнато към двора, от страна на сградата на австрийското посолство, 1954 г.

V етап - покрита тераса към Голямата зала за събрания в двора, 1963 г.

По отношение на облика на сградата, нейната функция и ролята ѝ в градския ансамбъл най-значими са първите три етапа. През годините не всички техни елементи са останали, така както са били първоначално изградени.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разглеждайки историята на строежа на сградата, може да заключим, че в столицата са проектирани практически две отделни, макар и свързани, сгради на Академията на науките: първата, проектирана от Майер и Хюнервадел от 1892 г. и Момчилов от 1906 г., а втората - от Йорданов - Овчаров от 1925 г. Можем да оценим разликата в мащабите им донякъде и като следствие на над 30 години развитие на архитектурната мисъл. Докато салоните на първата сграда са с по-скромни размери, а входните пространства имат дворцов характер, тези на втората са съобразени с различен режим на достъп. В тях на свой ред се вижда усвояна напълно функция на залната типология, предвидени са театрални гардероби и обслужващи помещения, обмислена е функцията на библиотеката. Потърсена е и пълноценна връзка с дворните пространства.

Финалното свързване на двете сгради е не само физическо. Във времето Академията на науките се оказва сложен организъм с многообразни и нарастващи функции. В този смисъл обобщените геометризирани пространствени разпределения и висококачественото изпълнение на строителните работи могат да бъдат оценени като удачни, тъй като осигуряват нужната адаптивност на зданието. Подходящ, а донякъде и формообразуващ за площада се оказва и стилистичният архитектурен избор, следван от няколко поколения архитекти.

И днес цветово и обемно специалните сгради в централната столична зона създават чара и преживяването на характерните, активно подчертани градоустройствени перспективи, дело на десетки архитектурни професионалисти след Освобождението (фиг. 19). Изящното, кулисно отдръпване на Академията, с което допълнително се разкрива катедралата „Св. Александър Невски“, вълнува зрителя и сега (фиг. 20).

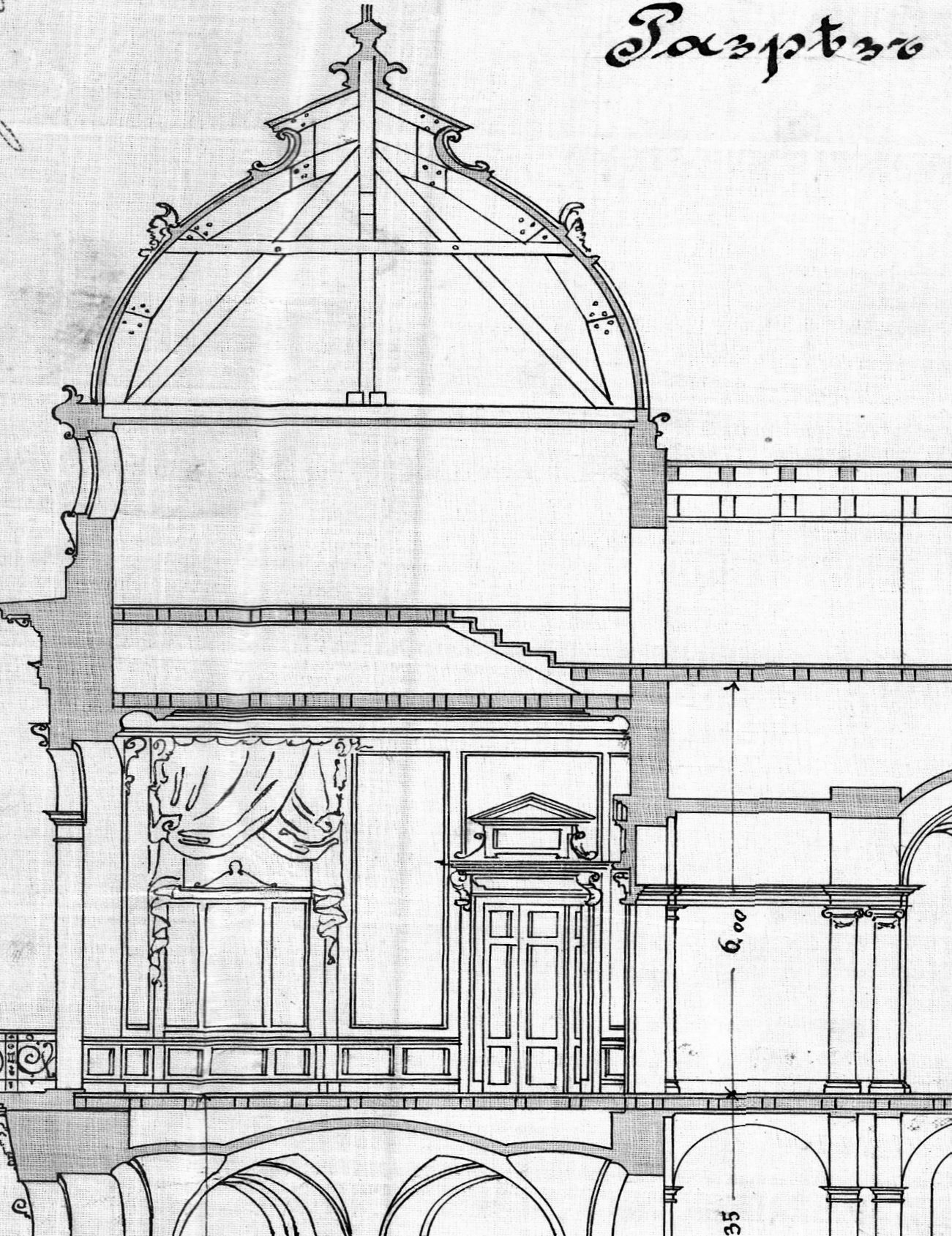
Фиг. 19
Сградата на БАН
(част, проекти-
рана от Хайнрих
Майер и Теодор
Хюнервадел),
2018 г.

Фиг. 20
Сградата на БАН
в централното
пространство
на столицата,
2018 г.

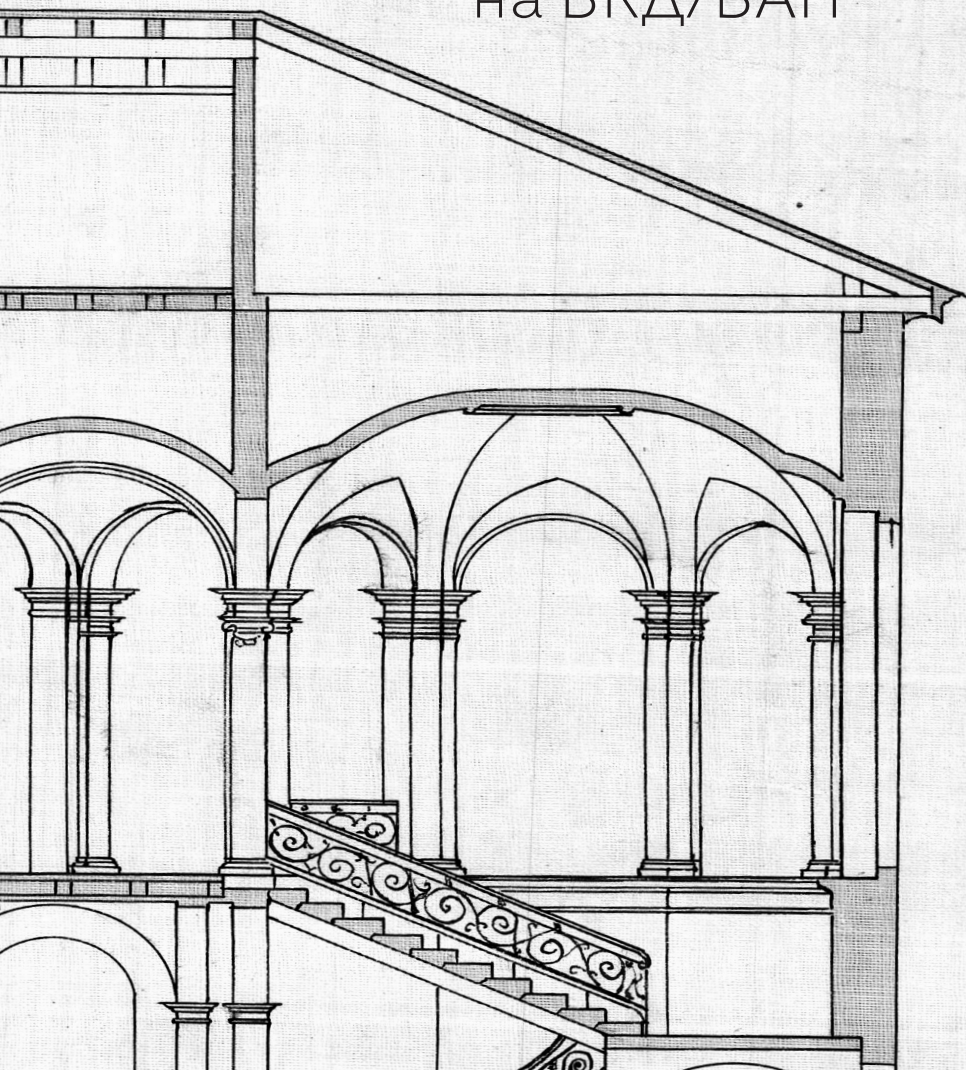
Запечеро

БИОГРАФИИ НА АРХИТЕКТИТЕ

участвали
в проектирането
и строителството
на сградата
на БКД/БАН

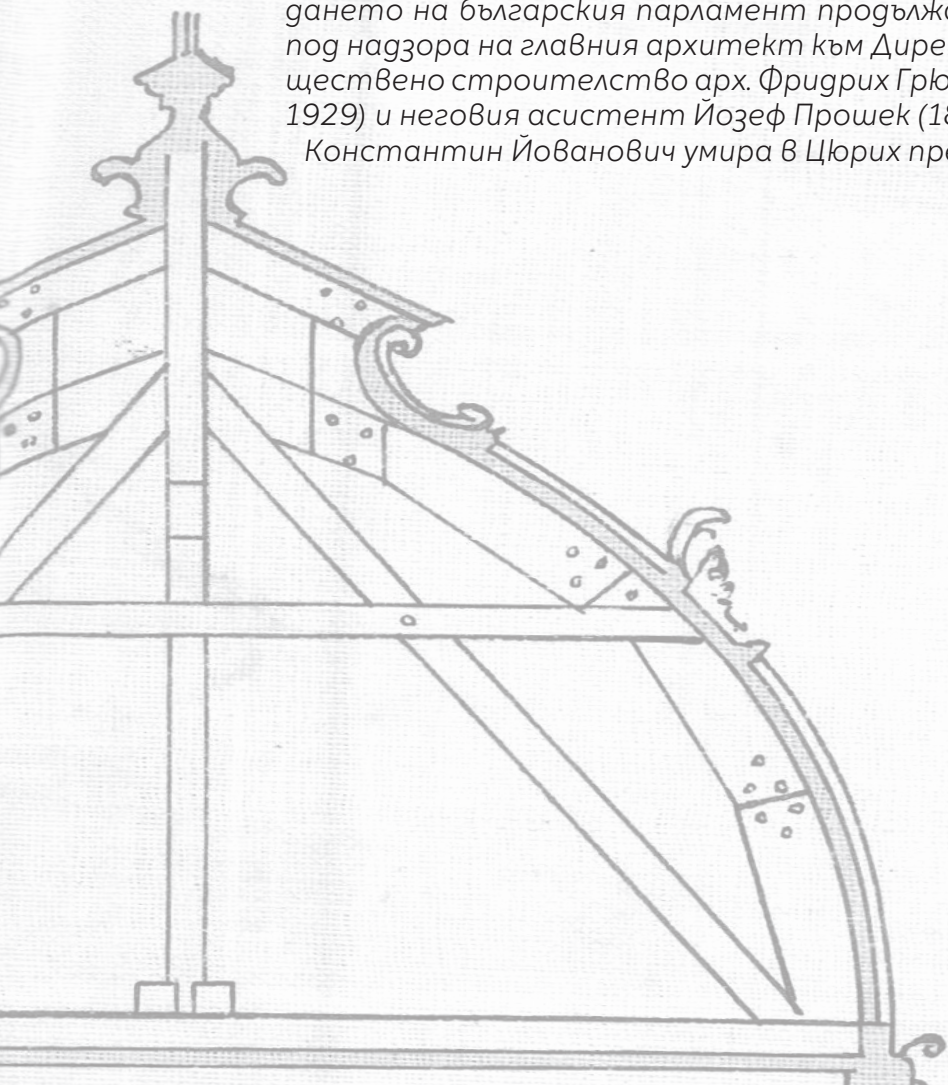

КОНСТАНТИН ЙОВАНОВИЧ
(13.01.1849 - 15.02.1923)

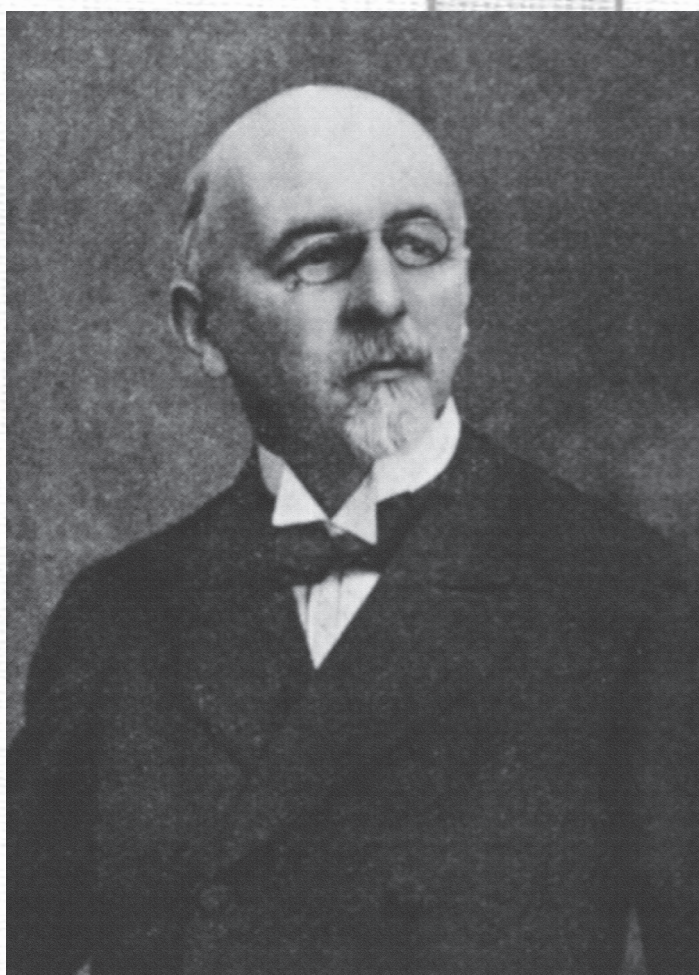
Константин Йованович е роден във Виена. Неговият баща, Анастас Йованович, родом от Враца, е личен фотограф на принц Михайло Обренович. В различните източници Константин Йованович се определя като български архитект или виенски, австрийски, австро-унгарски архитект от български или сръбски произход.

През 1870 г. завършва архитектура в Политехниката в Цюрих. В Рим изучава архитектурата на Ренесанса. Работи предимно във Виена, но има реализирани проекти в България, Сърбия и Австро-Унгария. През 1881 г. Константин Йованович е поканен от министъра на народното просвещение Константин Иречек (1854-1918) да проектира Първа мъжка гимназия в София (1884) и гимназията в Лом (1880-1884). Едно от неговите върхови постижения е проектът и реализацията на сградата на Народното събрание в София (1884). Изграждането и обзавеждането на българския парламент продължава до 1886 г. под надзора на главния архитект към Дирекцията за обществено строителство арх. Фридрих Грюнангер (1856-1929) и неговия асистент Йозеф Прошек (1861-1928).

Константин Йованович умира в Цюрих през 1923 г.

Хайнрих Якоб Майер е роден във Фрайбург, Швейцария. Получава висшето си образование в Политехниката в Цюрих (1876), във Висшето училище в Щутгарт и Училището за изящни изкуства в Париж (1880-1883).

Работи в България от 1878 до 1895 г. Представител е на западноевропейския архитектурен традиционализъм. Строи предимно обществени сгради със симетрични планови решения и неокласическа фасадна декорация, специалист е по банкови сгради.

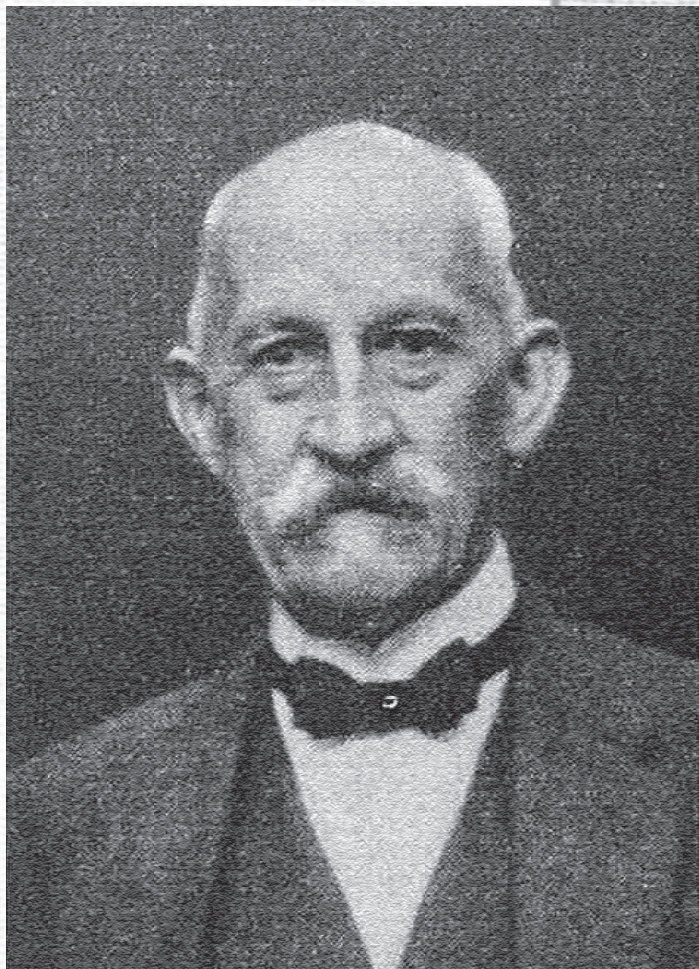
Заедно с архитект Никола Лазаров участва в довършването на двореца „Евксиноград“ през 1886 г. През 1888 г. спечелва конкурс за сграда на Българската национална банка в София и е назначен за правителствен архитект на България, като започва работа в Министерството на обществените работи. Строителството на БНБ продължава шест години, от 1889 до 1895 г. По-късно сградата е преустроена в Министерство на търговията (днес на ул. „Княз Александър I“ и ул. „Алабин“). Майер печели конкурса за мавзoley на княз Александър Батенберг и поема строителството му, което приключва през 1897 г. По негов проект са изградени банкови сгради във Варна (1890), София (1895), Русе и Пловдив. В Русе строи сградата на братя Симеонови.

Съвместно със своя колега Теодор Хюнервадел изготвя архитектурния проект за сградата на БКД в София, реализиран в периода 1890-1892 г.

През 1898 г. се премества окончателно в Лозана, а един от неговите известни проекти там е Казиното.

Съставител

Х. Хюнервадел

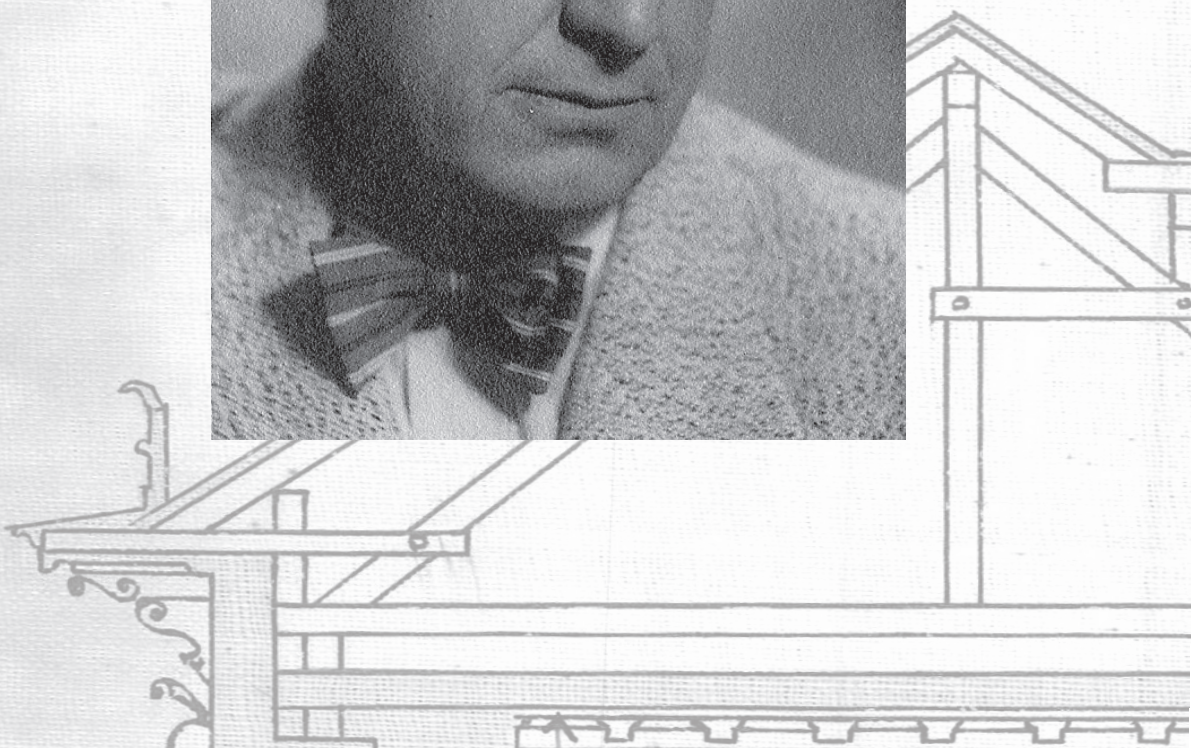
ТЕОДОР ХЮНЕРВАДЕЛ
(16.02.1864 - 4.07.1956)

Теодор Хюнервадел е роден в Ленцбург, Швейцария. Учи в Политехническият институт в Цюрих, Висшето техническо училище в Шарлотенбург и в Дрезден. Печели архитектурен конкурс за сградата на Градския дом в София и по-късно е назначен за завеждащ градските постройки при Софийската община. От февруари 1890 до февруари 1893 г. е на длъжност общински архитект в София. Съвместно с Хайнрих Якоб Майер изготвя архитектурния проект за сградата на БКД в София, реализиран в периода 1890-1892 г. Професионалният му път след 1900 г. продължава като инспектор по високо строителство в Базел, където проектира и строи множество обществени сгради: бани, училищни, производствени и университетски сгради в необарок.

Хюнервадел

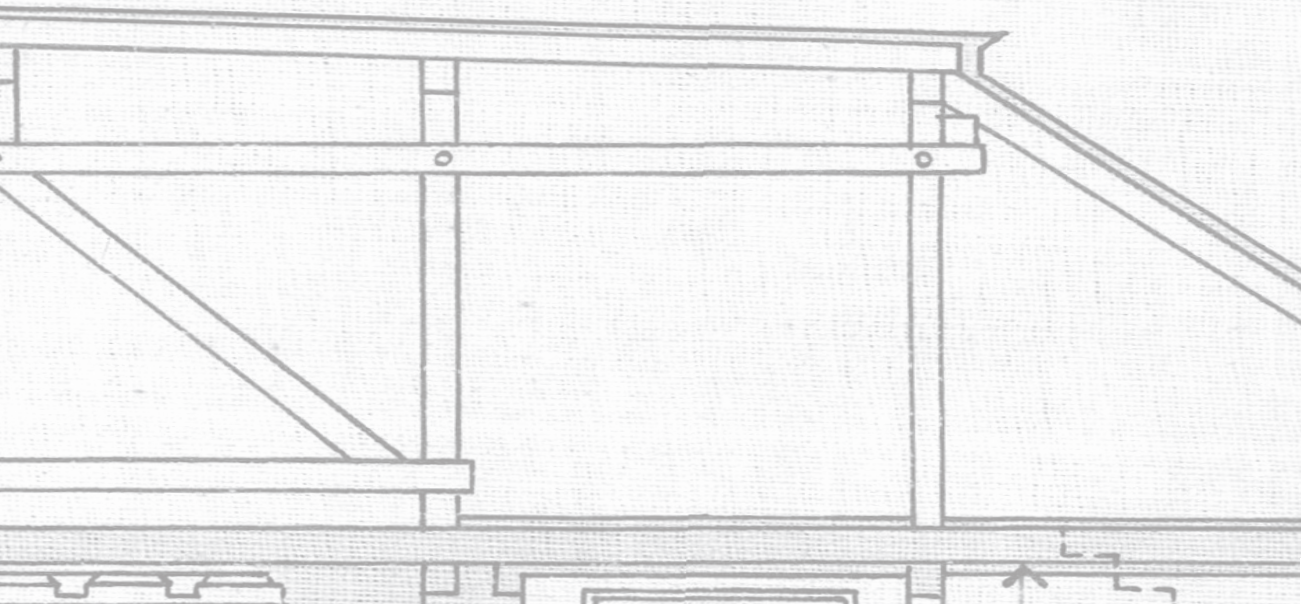

Петко Момчилов е роден през 1864 г. в Горна Оряховица. През 1892 г. завършва архитектура в Прага. След връщането си в България взема дейно участие в организирането на архитектурно-строителното дело и плановете за изграждане на селищата след Освобождението. Работел за създаване на национален облик на българската архитектура. Разработва едни от първите типови проекти за начални и основни училища в България. В периода 1895-1905 г. е началник-отдел „Архитектура“ в Министерство на архитектурата и обществените сгради. От 1907 г. е на частна практика. Съвместно с арх. Йордан Миланов работи по проектиране и изграждане на първите пет сгради на Александровска болница (1884) и по преустройството на джамията Коджа дerviш Мехмед паша в днешната църква „Свети Седмочисленици“ (1901). Автор е на едни от най-хубавите сгради в София, в които използва елементи от българското архитектурно наследство. Това са Синодалната палата (1906-1908), Софийските минерални бани (1910-1911), къщата на Теодор Теодоров през 1910 г. (ресторант „Крим“, ул. „Славянска“ № 17) и къщата на инж. Михаил Момчилов (бившият Нотариат в София). По неговите проекти са построени сградите на болницата „Майчин дом“ (1898-1903), Централният затвор (1905-1911), Девическата гимназия във Варна (1892-1898) (днес Археологически музей - Варна), Сливенските минерални бани и Гимназията в Пловдив. Арх. Момчилов проектира и организира производството на първата фабрика за цимент и хидравлична вар в село Златна Панега, Ловешка област (1906-1908). През 1906 г. проектира първото разширение на сградата на БКД - на запад и на север.

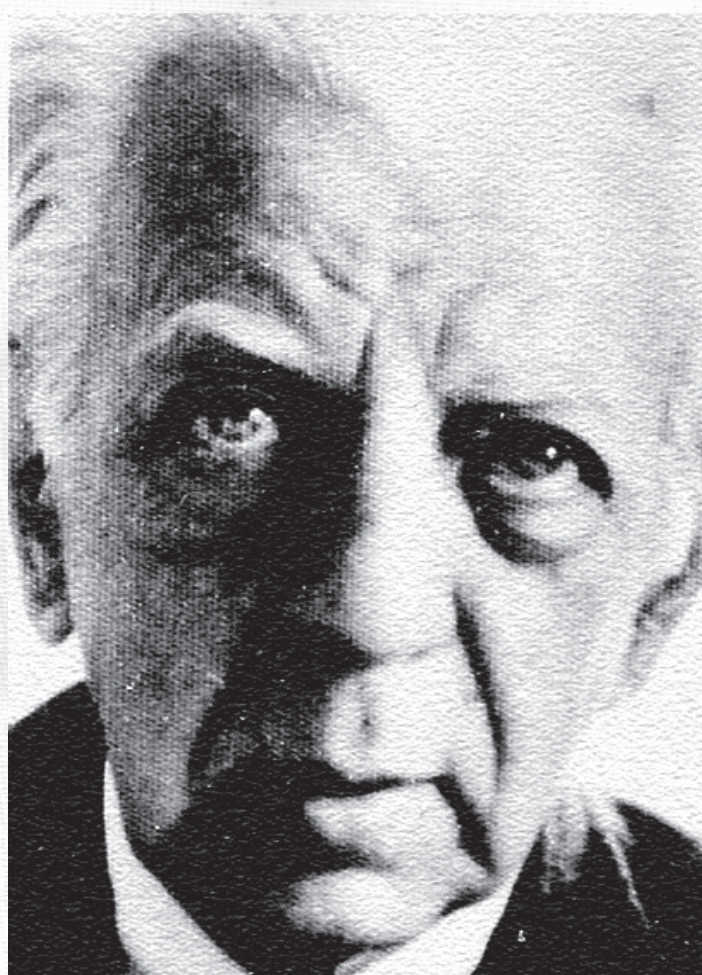

ЙОРДАН Д. ЙОРДАНОВ
(28.10.1888 - 26.01.1969)

Йордан Д. Йорданов е роден в Сливен. През 1911 г. завършва архитектура в Мюнхенската политехника. В периода 1911-1915 г. работи в Главна дирекция на жп и пристанищни строежи. През 1915 г. постъпва в Школата за запасни офицери в Княжево и е изпратен на фронта. Награден е с два войнишки и един офицерски кръст за храброст. След демобилизацията се връща на работа в Главна дирекция на жп и пристанищни строежи, а през 1920 г. (до 1948 г.) започва частна практика в сътрудничество с арх. Сава Овчаров. Избиран е за подпредседател на Българското инженерно-архитектурно дружество (БИАД) и за редактор на списанието, което то издава. През 1931-1933 г. е председател на Дружеството на българските архитекти. Проектира Българския павилион на Световното изложение в Париж (1937), музея в Самоков (1938), а съвместно с Овчаров - Културния дом на правниците (1928) и Учителската каса (1936) в София, Общинския дом в Сливен (1931), Пощенската палата в Пловдив (1937), Търговско-индустриалната камара в Бургас (1936-1937), жилищни сгради. Директор е на първата държавна проектантска организация в България - Проектантска организация по градоустройство и регулация (1948-1950). Като старши научен сътрудник в Института по теория и история на градоустройството и архитектурата в БАН (1950-1959) той е ръководител на експериментално ателие, в което се разработват проблемите на обществените сгради.

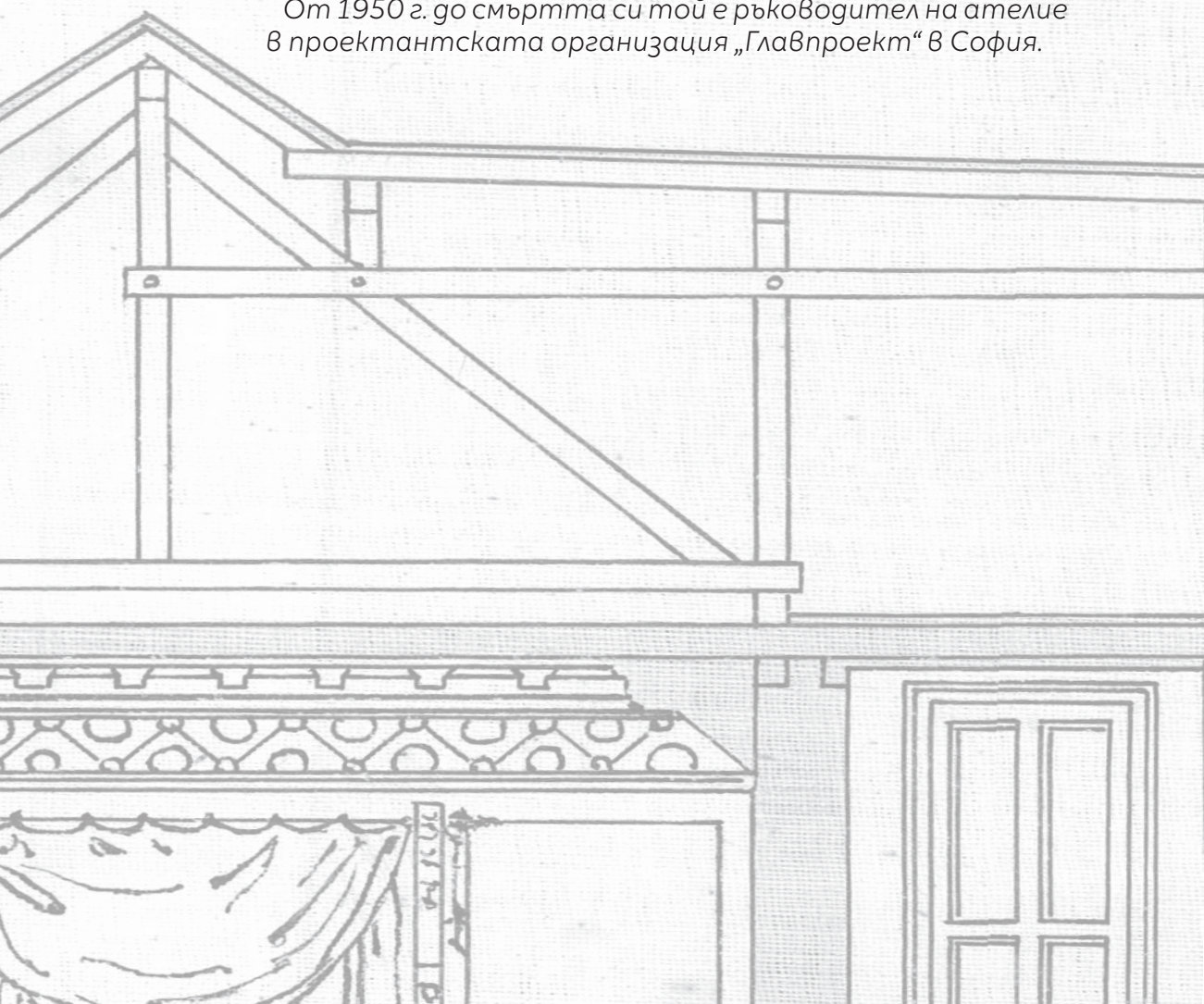

САВА ОВЧАРОВ
(29.03.1892 - 5.09.1964)

Сава Овчаров е роден в Калофер. Завършва архитектура във Виена през 1914 г. Участва като доброволец в Балканската война (1913), а по-късно и в Първата световна война (1916-1918). След демобилизацията през 1918 г. две години работи в Софийска градска община. През 1920 г. открива своята частна практика в колектив с арх. Йордан Йорданов. Те работят заедно от 1920 до 1948 г.

През 1926 г. екипът на арх. Йорданов и арх. Овчаров печели архитектурния конкурс, организиран от БАН, за разширение сградата на Академията на североизток към площад „Св. Александър Невски“. По техни проекти са построени Културният дом на правниците (1928), сградата на бившата Учителска каса в София (1936, на площад „Славейков“), Общинският дом в Сливен (1931), Пощенската палата в Пловдив (1937), Търговско-индустриалната камара в Бургас (1937) и много жилищни сгради.

От 1950 г. до смъртта си той е ръководител на ателие в проектантската организация „Главпроект“ в София.

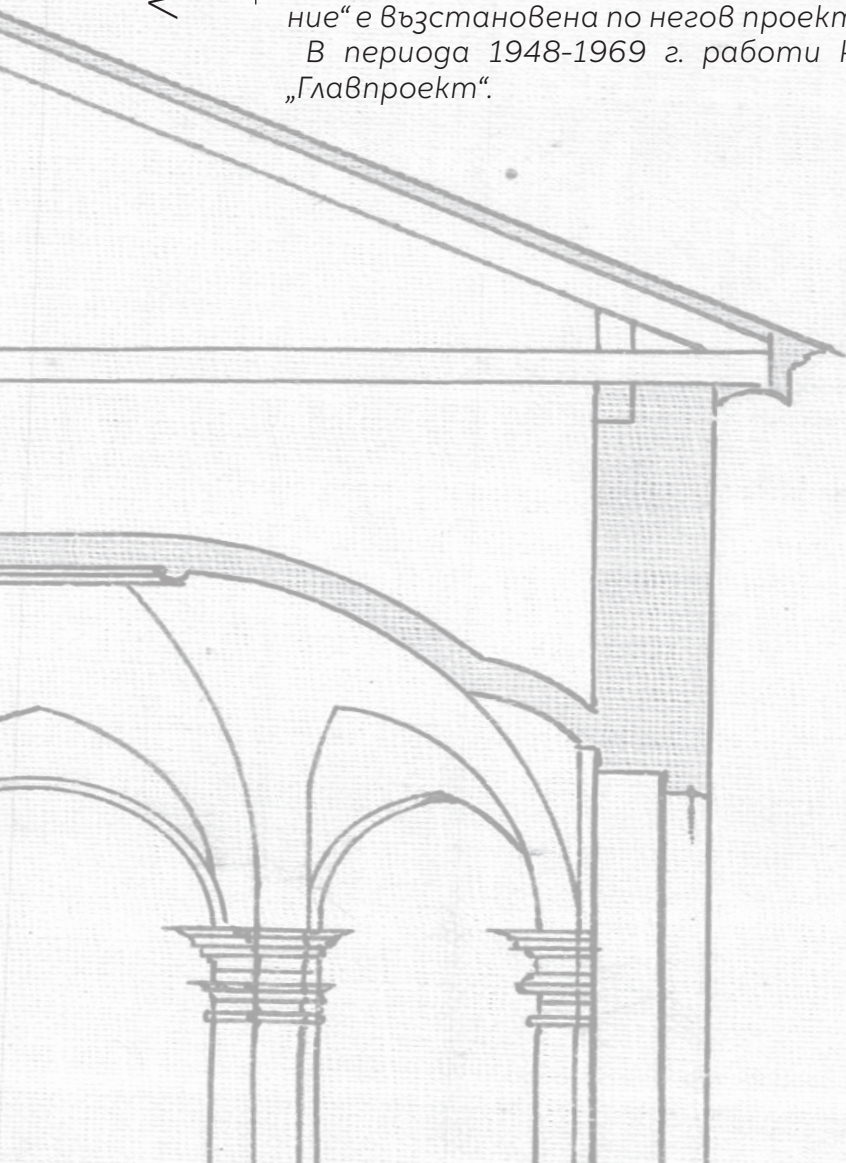

ЛЮБЕН КОНСТАНТИНОВ
(30.05.1907 - 25.06.1990)

Любен Константинов е роден в Свищов. През 1933 г. завършва архитектура в Дрезден. След дипломирането си в периода 1934-1939 г. работи в Турция и Иран. През 1939 г. той е назначен към Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството, където остава до 1940 г. От 1940 г. започва да проектира и ръководи разширението на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ - изграждането на северното и южното крило. Успешно свързва съществуващата централна част - Ректората, с новите крила. Участва в проектирането на новите крила на Университетската библиотека в София (1971).

Частично разрушената по време на бомбардировките през 1944 г. фасада на БАН към площад „Народно събрание“ е възстановена по негов проект.

В периода 1948-1969 г. работи като проектант в „Главпроект“.

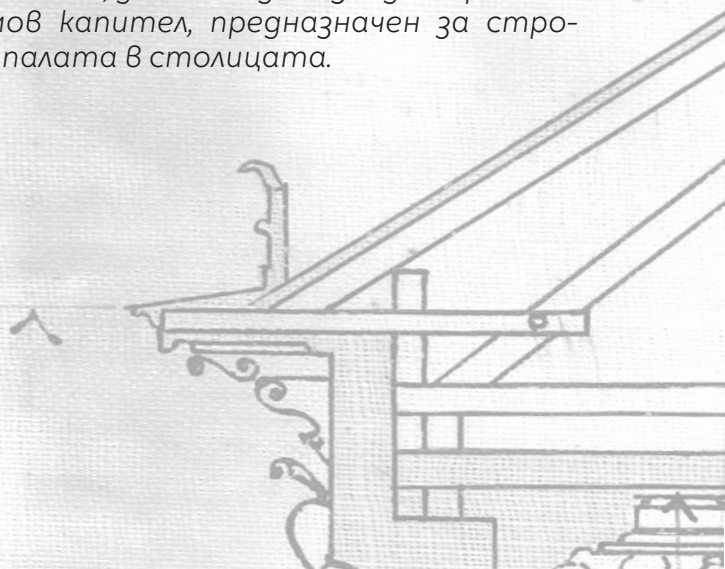

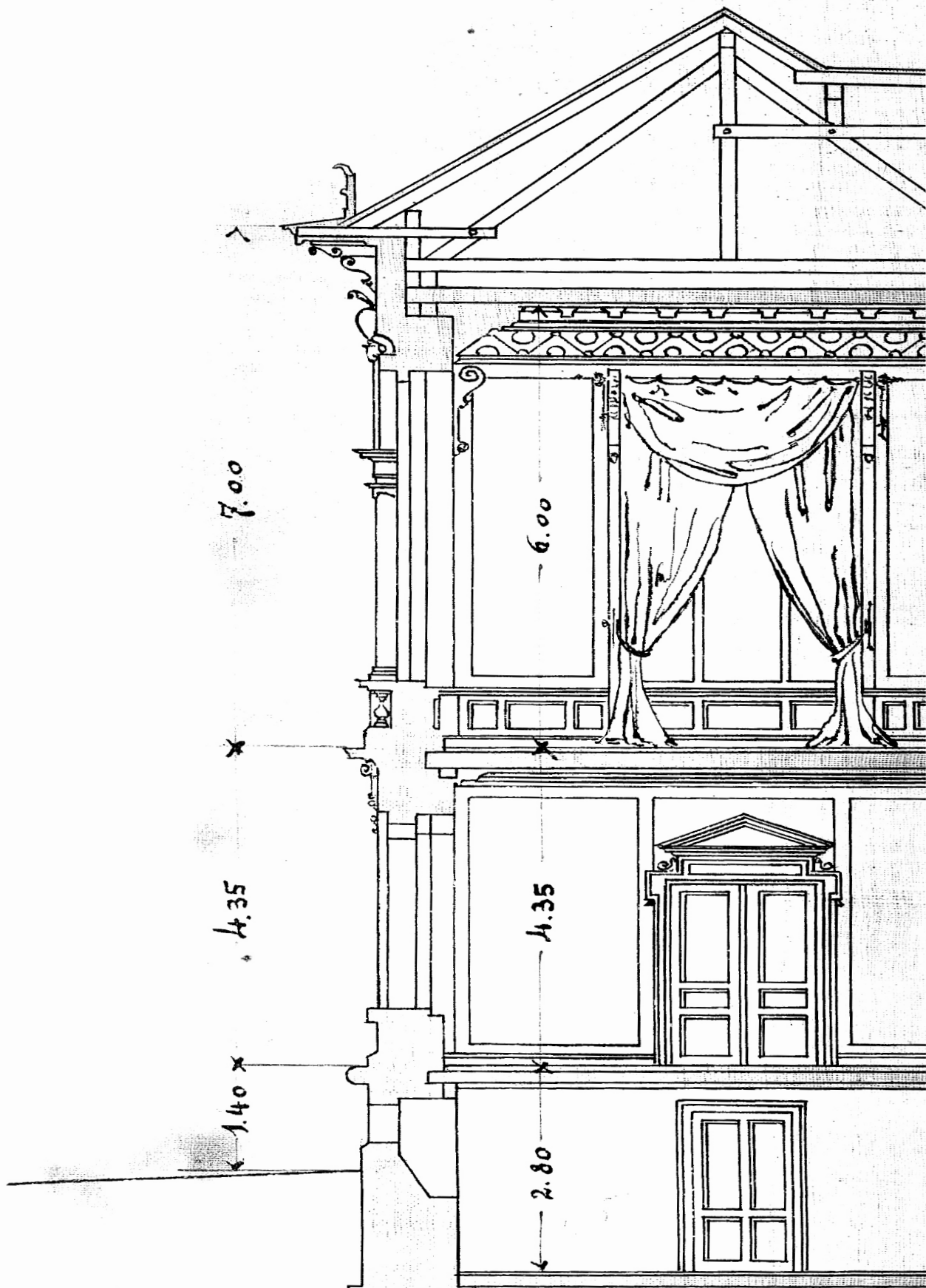
Кирил Шиваров, скулптор, е роден във Варна. През 1913 г. завършва скулптура в Художественото училище за приложни изкуства в Прага, след което се връща в родния си град. През 1917 г. представя във Варна своята първа самостоятелна изложба, където през следващите години води курс по декоративна скулптура. През 1925-1929 г. специализира декоративна и монументална скулптура в Художествената академия във Виена при проф. Егмунд Хелмер.

От 1930 г. живее и работи в София. Един от първите творци, допринесъл за синтеза между скулптура и архитектура. Създава украсата на много сгради във Варна, София, Пловдив и Бургас със скулптурни фигури, орнаменти и капители, като постига изразителен монументален стил и цялостност в оформлението им. Той създава декоративната украса на най-големите обществени сгради в София, като: Съдебната палата, южната фасада на БНБ, фигурите на Евлоги и Христо Георгиеви пред Софийския университет, Министерството на благоустройството, Народния театър. Автор е на релефа върху фронтонa над централния вход на сградата на БАН.

Прави бюстове на Паусий Хилендарски в Морската градина във Варна (1924), на Христина Морфова (1936). Заедно с Александър Андреев изработва статуята на лъва на Паметника на свободата на връх Шипка. Автор е на паметниците на загиналите във войните (1912-1918) в Лом, Варна и Пазарджик. Една от най-изразителните му композиции „Майка с дете“ (1920) се намира в Националната художествена галерия.

Умира на 26 март 1938 г., докато вдига заедно с работници 250-килограмов капител, предназначен за строящата се Съдебна палата в столицата.

7.00

6.00

4.35

4.35

1.40

2.80

- Архив Жеков 17, Съюз на архитектите в България, Йордан Йорданов, автобиография.
- Архив Жеков 35, Съюз на архитектите в България, Сава Овчаров.
- Архив Софийска община - Направление архитектура и градоустройство.
- Български исторически архив - Опазване на ръкописното и документалното наследство, Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.
- Държавна агенция „Архиви“.
- Научен архив на БАН (НА-БАН) - Фонд 1К, оп. 2, а. е. 83, а. е. 512, а. е. 517, а. е. 740.
- Национален институт за недвижимо културно наследство към Министерството на културата.
- Регионален исторически музей - София.
- Софийска община - район Средец.
- Аврамов, Ил. Ярък творец на съвременната архитектура: 100 години от рождението на арх. Йордан Йорданов. - Архитектура, 1988, 2, 39-40.
- Бичев, М. Италиански дворци. София, Печатница „Стопанско развитие“, 1943.
- Василев, В. София - средище на Българската академия на науките (1881-1944). - В: София през вековете. Т. 2. Столица на нова България 1878-1944. София, Издателство на БАН, 1991.
- Гешева, Й. Втора глава. БКД по пътя на своето утвърждаване и преобразуване (1878-1911). - В: История на Българската академия на науките. Ч. 1. 1869-1947 г. София, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, Тангра ТанНакРа, 2015.
- Гъдев, Ат. Благоустройството на София. - В: София през вековете. Т. 2. Столица на нова България 1878-1944. София, Издателство на БАН, 1991.
- Документи за историята на Българската академия на науките 1911-1944. Т. 3. Съст. П. Миятев и др. София, БАН, 1974.
- Из протокола на конкурса за идейни скици на сградата на българската Академия на науките. - Списание на БИАД в София, 1925, 23, 367.
- Кутева, С. Архитект Сава Овчаров: Творчески портрет. - Архитектура, 1965, 9-10, 16-20.
- Летопис на Българската академия на науките. София, 1911-1942.
- Милетич, Л. Българската академия на науките. - Илюстрация Балкан, 1928, 1.
- Минчева, Г. Левски събира пари за сградата на БАН. - Наш дом, 2001, 3, 58-59.
- Монеджикова, Ал. София през вековете. Ч. 1. София, Факел, 1946.
- Периодическо списание на Българското книжовно дружество. София, 1870-1910.
- Поппетров, Н. Трета глава. БАН (декември 1911 - януари 1947) - развитие между две промени. - В: История на Българската академия на науките. Ч. 1. 1869-1947 г. София, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, Тангра ТанНакРа, 2015.
- Симеонов, Ив., Н. Въкова, Цв. Ангелова. Конструктивна експертиза за покривната конструкция на сградата на Българска академия на науките. БАН - ЦУ, 2013.
- Стоянов, Б. Арх. Йордан Йорданов. - Архитектура, 1961, 7, 16-25.
- Трендафилов, Тр. Градоустройството на столицата. - В: София през вековете. Т. 2. Столица на нова България 1878-1944. София, Издателство на БАН, 1991.
- Христова, В. За да остане той на вечни времена: Преди 115 г. се слагат основите на храма на науката у нас. - Дума, 23, 6.03.1999.

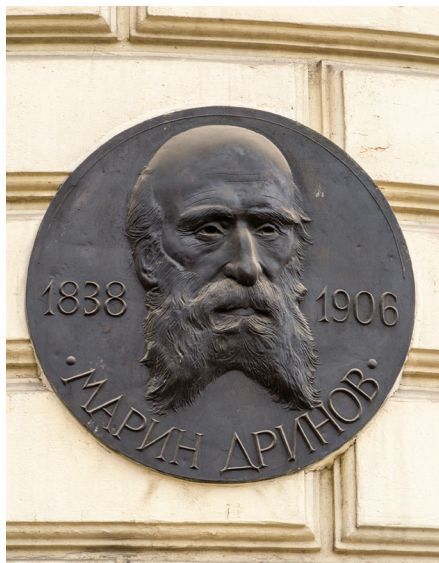
> Централният
вход на сградата
на БКД от 1892 г.

>> Емблемата
на БКД при входа
на сградата
от 1892 г.

> Медальон
на Марин Дринов
при официалния
вход на сградата
на БКД от 1892 г.

>> Медальон
на Иван Евстратиев
Гешов
при официалния
вход на сградата
на БКД
от 1892 г.

Детайл от вратата над централния вход на сградата на БАН

Централният вход на сградата на БАН след 1929 г.

Фасада
на сградата
на БАН
от северозток

Вътрешен
двор-
градината
на БАН

Градината
с ресторант
във вътрешния
двор на сградата
на БАН

Вратата
към градината
на БАН
и детайл
от нея

Поглед
от сградата
на БАН
към площад
„Св. Александър
Невски“

Поглед
от сградата
на БАН
към църквата
„Св. София“

Детайл
от входната
врата
на официалния
вход на сграда-
та от 1892 г.

Интериор
на официалния
вход на сграда-
та на БКД
от 1892 г.

> Врата
към Втория
етаж на сгра-
дата на БАН

>> Входна врата
към Голямата
зала „Проф. Ма-
рин Дринов“

> Врата
на кабинет

>> Вратата,
водеща
към кабинета
на председа-
теля на БАН

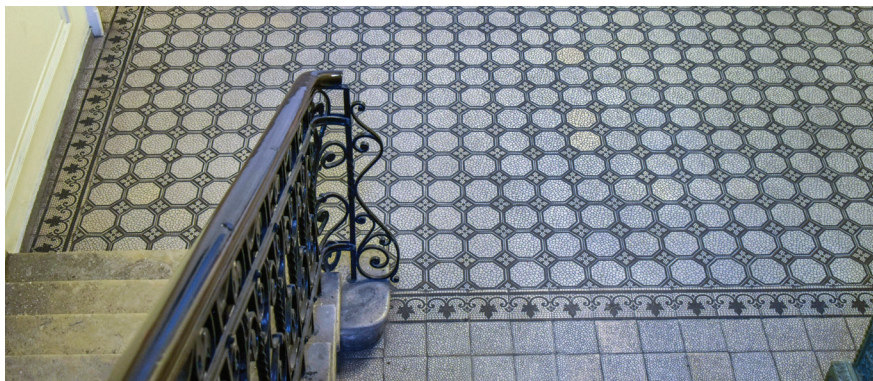

Мозайка,
кахлена
печка
и стълбище
в сградата
на БКД

Детайл
от кахле-
ната печка
до стълбището

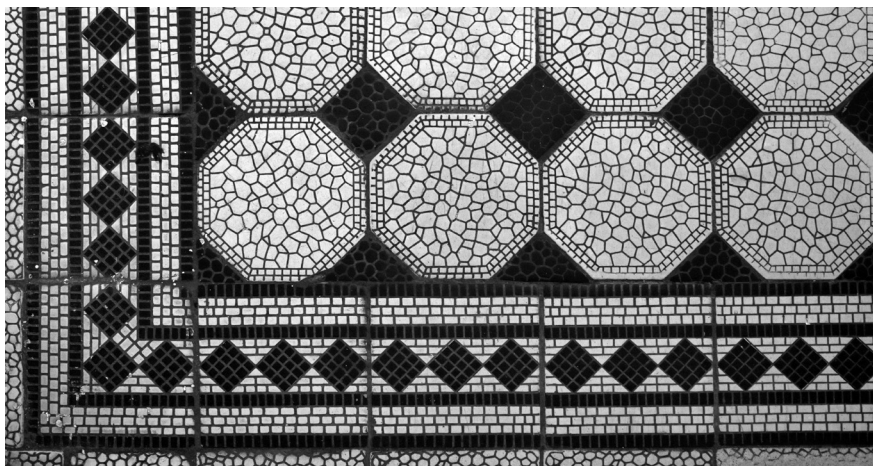
Мозайката
преди стъл-
бището

Мозайката
преди стъл-
бището,
детайл

Мозайка,
детайл

Детайл
от паралета
на парадните
стълби

Парадните
стълби
в сградата
на БКД

Паранет,
гетайл

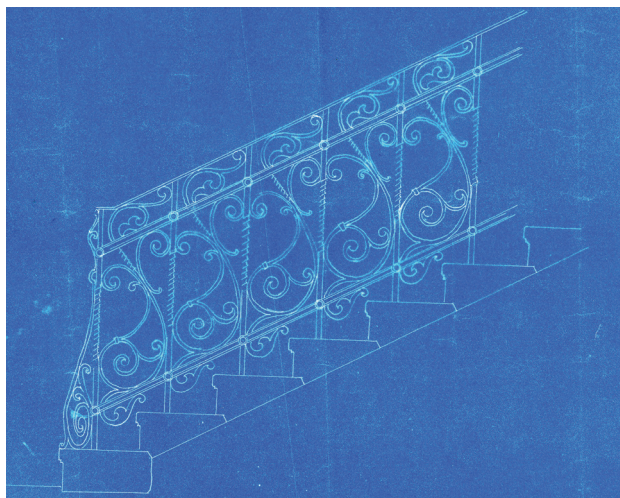

Паранет,
гетайл

Парапет

Чертеж
на парапет,
оригинал

Парапет

Кахлена
печка в зала
„Иван Гешов“,
етаж 2,
и детайл
от релефа

Кахлена печка
в кабинета
на председа-
теля на БАН
и детайл
от релефа

Аплик

« Аплик

« Страничен
поглед
на аплика

Полилей

Полилеи

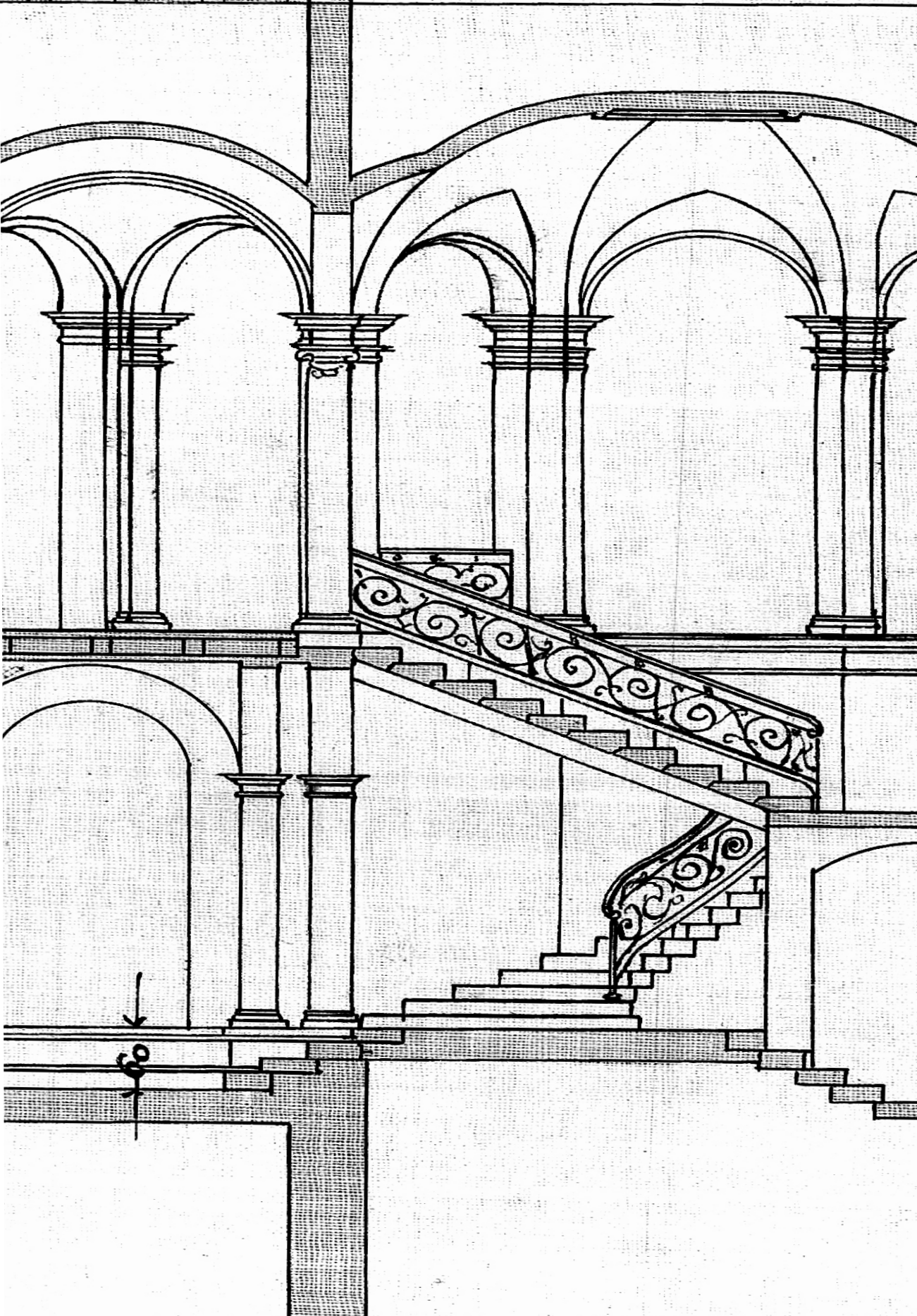

Читалнята - зала „Стефан Панаретов“ с вентилационните отдушници на стените

Читалнята - зала „Стефан Панаретов“

*Веселина Пеневска
Димитрина Попова
Стела Ташева*

СГРАДАТА НА БАН

символ на знание и духовност

Българска
Първо издание

Редактор *Албена Накева*
Фотограф *Анатоли Михайлов*
Художествено оформление и прегпечат *София Попйорганова*
Формат *167 x 237 mm*
Печатни коли *5 + 1 п. к. приложение*
Печатница на Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 5
www.baspress.com
ISBN 978-954-322-991-8